

ANUL I. 1907 MARTIE

NRUL 7.

REVISTA

POLITICĂ ȘI LITERARĂ.

EDITOR: IUNIU BR. HODOSIU. □
PRIM-REDACTOR: AUREL CIATO.

Cu colaborarea d-ilor:

I. Agârbiceanu, Ion Gorun, (Ales. Hodoșiu),
E. Gârleanu, Al. Lăpedatu, Al. Ciura, Dr. C.
Maniu, Dr. Iuliu Maniu, Dr. V. Meruțiu,
Dr. G. Moroianu, Luca Rusu, M. Sadoveanu,
□ □ □ Dr. Ioan Scurtu. □ □ □

ABONAMENTUL: pe un an 10 cor., pe 1/2 an 5 coroane.
Pentru România și străinătate: pe un an 12 fr. pe 1/2 an 6 fr.

Redacția și Administrația:

□ Blaj (Balázsfalva), Ungaria. □

.. APARE ODATĂ PE LUNĂ ..

B L A J.

Tipografia Seminarului Arhidiecezan.

SUMARUL:

- Dr. CASSIU MANIU. — Cum vom fi liberi?
MIHAIL SODOVEANU. — Mănăstirea Râșca.)
I. AGÂRBICEAN. — Precupaș.
— Adunarea dela Blaj.
EM. GÂRLEANU. — Ochiul lui Turculeț.
A. CIATO. — La chestia libertății de presă.
DAFIN. — Primăvara (Poezie).
AL. M. — O adunare pentru limba românească.
Dr. V. MACAVEIU. — O săptămână în țară.
L. RUSU și AL. — Cronică literară.

Nr. 7. ANUL I.

MARTIE, 1907.

REVISTA

POLITICĂ ȘI LITERARĂ.

Editor: IUNIU BR. HODOSIU.

Prim-redactor: AUREL CIATO.

ABONAMENTUL:
pe un an 10 cor., pe
jum. an 5 cor. Pentru
România și străinăt.
pe un an 12 fr., pe
jum. an 6 fr.

ABONAMENTELE:
să se trimită la Admi-
nistrația Revistei:
BLAJ (Balázsfalva),
Ungaria. Manuscrip-
tele nu se înapoiază.

BLAJ, 1 Martie 1907.

CUM VOM FI LIBERI?

Ca să putem răspunde la această întrebare trebuie să ne dăm mai întâi sama, că oare neîndestulirea, neliniștea în spirite, amărăciunea adâncă ce ne copleșesc, provin din natura organizațiunii actuale, ori că izvorul principal al deprimării noastre este a se căuta în starea mentală a națiunii noastre?

Este axiomă politică, că nu există putere omenească, care să poată diminua libertatea și drepturile unui popor, când acel popor poate să zică despre sine: *că cultivă moravuri sociale adevărate*. Dacă nu suntem liberi oare nu o datorim aceasta mai mult lipsei virtuților sociale decât organizațiunii actuale de stat? Oare nu ne lipsește sentimentul sociabilității și prin aceasta și dorul desăvârșirii individuale? Oare nu trebuie să recunoaștem, că nu ținem pas cu spiritul modern în a ne solidarisa cu ideile democrației egalitare, a ajutorării împrumutate și a progresului conștiinței? Când

toate aceste sunt cele mai înalte calități sociale, este eschis, ca un popor să fie liber, dacă nu simte, că numai acolo e posibilă o viață în onoare, în neatarnare și în dreptate, unde fii săi se cultivă în atmosfera acestor nobile tendențe de sociabilitate. Numai dușmanii neamului românesc ar putea să afirme contrarul, fiindcă ei nu ar putea să existe dacă nu ar trăi din exploatarea acestui mare popor, pe care-l defaimă.

Dar de altă parte tot acei dușmani, cari neagă toate virtuțile mari sociale ale noastre, se folosesc de toate mijloacele, ce le-a dat caprițiul sortii, ca să împiedece pe fii neamului românesc de a se afirma pe temeiul sentimentului de asociare izvorât din natura foarte sociabilă a poporului nostru. Motivul pentru care ne-au prezentat dușmanii ca pe niște ființe nesociabile este într'adevăr infernal. Se știe de toți câți s'au ocupat cu filozofia istoriei omenimii, că scopul

principal omenesc este: onoarea. Se știe că scopul asociării între oameni este viața în onoare *neștirbită*, prin urmare, când dispuți unui popor instinctul sociabilității, tragi la îndoială deadreptul simțul său de onoare. Tot acest instinct al sociabilității este izvorul moravurilor adevărat sociale, astfel că admitând, că un popor nu are moravurile sociale susamintite, îl desonorezi tot așa de mult și-l discalifici pentru o viață în libertate, fiindcă o viață în onoare este scopul vieții în libertate. Când neamul românesc își va da sama, că ori ce fiu al său trebuie crescut pentru societate, că fiecare membru al său este numai instrument pentru scopurile universale când se va răspândi această pătrundere a situațiunii omenești, și a destinului fiecărui individ la toți românii, atunci neamul românesc nu mai poate fi de parte de realizarea scopului său.

Este adevăr prin urmare, că organizațiunea puterilor publice din stat este cauza tuturor nefericirilor noastre, de cari când vom scăpa vom fi liberi, așa liberi ca să putem conlucra și noi la libertatea cea mare a națiunii noastre, ca indivizi de o onoare neștirbită, și prin urmare, capabili de un destin sublim.

Care este calea de a scăpa de această stare *insuportabilă* pentru simțul nostru de onoare, *jignitoare* pentru pietatea noastră către marii noștri croi și străbuni, și *păgubitoare* pentru scopurile umanității? Răspunsul nostru va fi cât să poate de lămurit, și nu o să admită nici o șovăire în tractarea faptică a chestiunii libertății noastre comune.

Nu se poate pune capăt pervertirilor libertăților civile și politice și a nimicirii drepturilor private, dacă puterile publice sunt astfel organizate, încât

spiritul acelor libertăți și al acelor drepturi este declarat de dușman al ideii de stat prin deținătorii puterilor publice decât numai: prin *izolarea acelor puteri*. Este foarte natural, că un guvern numai până atunci este putere, până când ordinele sale se execută. Această execuțiune însă prin analiza faptică se poate reduce la un unic moment, anume, dacă ordinele aceste află nu numai executanți, ci și un material care să poartă cu diferență față de guvernanți; adică când cetățenii să oter a lucră în spiritul acestor ordini. Ce să naște atunci însă când spiritul acelor cetățeni asupra căroră vrea să înrîurească deadreptul ordinele, este contrar aceloră din punctul de vedere al drepturilor și libertăților cardinale asupra căroră nici discuta nu se poate din punctul de vedere al umanității, al personalității și al spiritului național? Răspunsul îl va da momentan starea mentala a națiunii contra căreia s'au emis acele dispoziții păgubitoare pentru cultură și civilizațiune. Dar ori care ar fi aceea stare mentală, se presupune, că în secolul nostru un popor de o cultură recunoscută dispune de cei patru factori principali ai conștiinței colective; de idei, de sentimente, de voință și de forță. Trebuie dar ca acel popor prin membrii săi să recurgă la acele patru elemente cari compun puterea națională.

Atari ordini, fiindcă chiar prin zămisirea lor păcătoasă s'au izolat de umanitate, de dreptate și de cultură, eo ipso trebuie să fie izolate și de către acei cetățeni în ființa căroră sunt ele atăcate. Cred prin urmare că am dovedit, că dacă ne va succede a izola puterile publice răufăcătoare am făcut primul pas spre a fi liberi: prin liberarea conștiinței colective. Adecă prin aceea

că conștiința colectivă a națiunii desfide procedurile cari le-au cunoscut a-i fi dușmănoase. Prin izolarea morală a celor puteri să va ajunge ca toate dispozițiile tuturor guvernelor dușmănoase să nu aibă efect nici spiritual nici material asupra cetățenilor, cu un cuvânt tot aparatul de guvernare va deveni o mașină în care lipsind cea mai mică roțiță toate roțile vor contribui numai la o grabnică distrugere proprie. Această izolare morală este însă numai o parte minimală din datorințele față de sine a conștiinței colective naționale pentru a deveni liberă în fața terorizmului spiritual. Dacă însă acest terorism spiritual s'a erigiat de cătră puterile publice într'o formală și generală tendență de propagandă, nu este destulă izolarea. Ca al doilea grad al rezistenței să recere a se folosi de toate mijloacele, de toate condițiunile date, de toate slăbițiunile puterilor dușmănoase spre a-l face imposibil în lupta sa scelerată contra spiritului dreptății și a dreptului. Trebuie deci făcută propagandă pentru aceste principiale bunuri fără de cari nu poate prospera nici cultura, nici simțul de datorie, nici omenimea. Față de o propagandă monstruoasă, trebuie să se facă o propagandă civilizatorică prin răspândirea entuziasmului de libertate în întregul popor, a ideilor libertății, egalității și frățietății, a maximelor moderne de asociere și împărțită ajutorare în ori și ce situațiune a vieții. Efectul acestei propagande va fi uimitor la poporul nostru și între raporturile noastre actuale. Va fi uimitor fiindcă metoda logică a apretierii puterilor publice din acest stat, ne dă în mână cheia soluțiunii inevitabile a chestiunii libertăților noastre naționale. Și în statul nostru să vor putea afirma numai acele puteri de concentrare, în

care este spirit. Adecă, deoarece *spirit numai acolo există unde e viață* se vor afirma *națiunile*, cari au o puternică conștiință colectivă, fiindcă *ele au cea mai mare, cea mai durabilă viață*.

Momentul potrivit a sosit pentru a duce la desăvârșire izolarea puterilor stricacioase publice și organizarea propagandei în stil mare. Să ne determine la aceasta un nou act al guvernului prin care un drept cardinal; dreptul privat al părinților, care îl au cu privire la învățământul, la educațiunea fiilor săi, este amenințat cu desființare. Să ne determine scopul măreț al libertății noastre comune, pe care numai cu puteri unite îl putem ajunge. Să ne determine evidența cuvintelor lui Laveleye: C'est une grande erreur que de donner à la politique d'un pays une expression si concise qu'elle tienne dans les termes d'une anthithese et il se prepare des cruelles desillusions celui qui veut formuler un programme en de brillantes métaphores et transformer une situation selon le caprice d'une imagination trop ardente. Adecă: „Mare rătăcire este a da politicei unei țeri o expresiune așa de conciză încât are termini de antiteză, și-și prepară crude desilusionări acela, care vrea să formuleze un program în metafore strălucitoare și vrea să înșchimbe o situațiune după caprițiul unei imaginațiuni preaferbinți“. Caracterizarea aceasta se potrivește de minune politicei și programului după care sunt azi organizate puterile publice la noi.

Altă politică, alt program și prin urmare altă organizațiune să pretindem și dacă vom lucra în această direcțiune — vom fi liberi, — altcum — nu.

Dr. Cassiu Maniu

*) Laveleye. Nes formes de gouvernement dans la société moderne. p. 894.

Mănăstirea Râșca.¹⁾

1/9 Iunie 1906.

Când am ieșit din Fălticeni, păcla amurgului se întinsese pe valea Moldovei. Trandafirie întâi, își pierdu strălucirea încet-încet, și parcă suia, acoperea codrii adânc albaștri și punea perdea nesimțită, neclintită, în dreptul munților.

Dela hanul cel mare al Spătăreștilor se vedea până în fund, întunecată, valea Moldovei, până cine știe unde, în Bucovina; apoi mai lămurită se întindea aproape Baia, lângă oriniștea ei, Baia oraș ce odidioară a însemnat ceva, renumit pentru vitejii și bogății; iar azi un sat în care preotul e dușman cu învățătorul ca în multe alte părți, însemnat mai ales printr'un număr neobicinuit de mare de pelagroși. Și alte sate se deslușiră, cu lumini răslețe, cum ne lăsam la vale spre podul dela Dumbrăvița, în trapul domol al cailor, niște cai umiliți și triști, parcă de acelaș neam cu Ovreiul, care-i îndemna de pe capră cu un glas în care răsbătea ca o ciudată înmlădiere de mirare.

Trecurăm la pas podul, pe deasupra lucirilor schimbătoare și furișate ale undelor. Intr'o liniște deplină străbăturăm lunca de sălcii din cealaltă parte a apei, — și când intrarăm în Bogdănești noaptea era desăvârșit stăpână.

Tovarășii mei tăceau când, după ce trecurăm în apa Râștei, de odată mănăstirea isvorî neagră, ca din pământ, cu turnurile-i neclintite pe cer, între valuri încremenite de verdeață, bogate, nedeslușite prin întunecime. Clopotele cailor de odată sunară melancolic, cu ecouri; și cel mai în vârstă dintre noi, și cel mai bărbos, sub pălăria de pae pleoștită, începu a-și aduce aminte de pe când era tinăr, cu ani în urmă, de pe când altfel privea lumea tot prin frumsețea acestor locuri.

»Asta-i Râșca...« zice el încet, ca și cum s'ar fi apropiat de mormântul unui prieten.

* * *

După ce ciocanul căzu cu vuet în poarta uriașă a turnului dela intrare, un monah ne deschise, apoi se apropie de noi ținând în mână o cheie uriașă. După ce intrarăm în ograda largă împrejmuțată de toate părțile cu chillii și acareturi, acelaș monah, întorcând spre noi un obraz pe care nu-l vedeam, cu un glas pe care abia îl auzeam în tăcerea ce sta ca neclintită între ziduri, ne înștiință că se duce să facă numai decât cunoscută sosirea noastră părintelui egumen.

¹⁾ Dintr'un ciclu: *Oameni și locuri* (note de călătorie)

»Spune-i că sunt prietini... dela Iași...« zise unul dintre noi. Dar călugărul nu se mai simția. Se făcuse nevăzut ca o umbră. În juru-ne, pretutindeni, toate luminile erau stinse.

Tovarășul cu pălăria pleoștită ne zice cu pătrundere:

»Părintele egumen e un om la care țin foarte mult. O să-l prețuim cu toții mai ales acuma, când ni-i așa de foame. — Bună-seara, părinte Veniamin! — Bună-seara! Bună-seara! Răspunse un glas vesel. Poftiți!« și lumina unei luminări începu să umble în cerdac deasupra noastră.

Îndată suirăm treptele spre arhondaric și părintele se aplecă spre noi cu lumina, ca să ne vadă de aproape; și îndată glasul i-se umplu de o veselie deosebită, pe care numai vederea unor cunoștințe vechi o poate pricinui.

În lumina odăilor arhondaricului priveam cu mirare la părintele Veniamin. După câte știam, sfinția sa trebuia să fie un om împovărat de ierni, și înaintea noastră sta plin de sănătate un bărbat înalt, numai cu puțin păr cărunt în plete și în barba rară spânatecă, un bărbat rumân cu ochi lucitori și cu un glas foarte desghețat, îndesat și hotărît.

Ne-am întrebat, cum se cuvine între creștini, de sănătate; după aceea părintele Veniamin, ca om încercat ce era, își închipui numai decât că vom fi fiind flămânzi. Noi, negreșit, ne apăram pe cât puteam cu jumătate de gură, sfinția-sa, spre bucuria noastră, nu prea era aplecat să ție în seamă asemenea protestări.

Eu îl priveam cum umblă, înalt și sprinten, pe lângă noi, îi ascultam glasul care răsună din cerdacuri în ograda goală, și-mi părea bine nu atât că am venit să văd vechea biserică a lui Petru-Vodă Rareș, cât că o să pot schimba că-

teva vorbe cu un călugăr cum nu adeseori se întâlnește.

În adevăr, îndată ce ne așezarăm temeinic pe scaune, în sufrageria largă, părintele Veniamin începuse să ne povestească despre o mulțime de lucruri felurite. Din când în când ne îndeamna să gustăm din vinul bătrân însă plin de tinerețe ca și sfinția sa, iar noi, în lumina lină a lămpii, în liniștea aceea din mânăstire, ascultam cu glas deșteptat din lungi tăceri.

Întâi aflarăm cu multe amănunțimi toate peripețiile cu »loteria mânăstirei«, și toată munca încordată ce s'a pus pentru ridicarea din ruină a chiliilor și a acareturilor sfântului locaș. Din toate, înțelegeam, că gazda noastră e un gospodar cum rar se întâlnește pe la mânăstirile noastre, și prețuiam cu atât mai vârtos această vrednicie cu cât știam că și acolo, la Râșca, ca și în multe alte părți, se făcuse multă părăduială, fusese cumplit jaf, cu zeci de ani în urmă, pe vremea călugărilor greci.

Pe vremea aceea nu mai era o mânăstire, pe vremea aceea, sub stăpânirea egumenului Agapie Suțu de pildă, pe vremea zăverei, călugării erau robi, în arhondaric veniau petrecerile și balurile, și porțile sfintei mânăstiri nici odată nu se închideau; avea Grecul patru Arnăuți cari jucau și băteau *giuredul* în ogradă și toată ziua slobozeau focuri de șuşanele; curgeau căruțele cu boerime desfrânată din toate părțile; și după ce se sfârșiră toate, rămase lăcașul ca după o pustiire a păgânilor. Pe vremea aceea mânăstirea se dădea cu toate veniturile ei în arândă ca o moșie oarecare, și sunt și azi scrisori, în care egumeni dați afară înainte de soroc strigă »cu lacrimi pe obrazi« cătră mitropolit: »Ohi allo despoty mou! Pentru ce m'ai prădat de miile de lei și nu m'ai lăsat la Mânăstire pe cât era înscrisul nostru? Am dat *rușfert* și m'am făcut egumen, iar acuma n'am avut nici o

trecere cu rugămintele mele; ba am fost și desbrăcat! Ca unul ce m'am trezit slujindu-vă cu dreptate, chelnărind cozile carătei preasfințiiilor voastre, socotind că am stăpân pe un mitropolit, patriot și evghenist, multe năcazuri și zădufuri, goliciune și flămânzire am pățimit prin străinătate, și văd că n'am meritarisit unei cât de mici stăpânești mili!...» — Numai gândindu-mă la vremurile acelea înțelegeam cât preț are osârdia părintelui Veniamin, economia lui strânsă, rânduiala lui, și toate necazurile pe care le-a îndurat pentru cinstea sfântului locaș.

»Eu am fost și la Erusalim, zicea zimbînd părintele Veniamin, am fost și la sfântul munte Atos și am adus dela Sfântul Munte icoana Maicei Domnului, portărița, o icoană cum nu socot să i-se mai găsească părechea...»

Ince-încet părintele Veniamin începù să ne povestească despre viața lui de pe când a învățat carte la școala lui Niculai Istrate, la Rotopânești, despre vremea când era cioban, când a căzut bolnav și era gata gata să ia drumul altei lumi mai bune, de vremea când a început călugăria și și-a scăpat viața cu post și rugăciune. — Vorbă încet, cu un zimbet bucuros și ne privea pe rând, cu ochi scânteetori.

»Numai postul m'a scăpat, zise sfinția sa. Iaca, eu carne nu mânânc, și de tare, slavă Domnului! Am scăpat eu și de altele nu numai de moartea aceea. Cred că știți când m'am prăbușit într'o răpă, lângă târgul Fălticenilor, cu tot cu trăsură, din goana cailor... Atunci eram să mă duc: eram fărmat de tot. Da, iacă am scăpat și de asta. Am zăcut ce-am zăcut, și pe urmă a dat Dumnezeu de m'am sculat. Și încă acuma am mai prăpădit din putere, da altă dată nu-mi stătea nimeni înainte. De mult, înainte de a veni la mănăstire, când umblam pe moșie călare, — că eram atunci la un boer, — dacă se întâmplă să mă

mănii pe cal, numai decât îl apucam de gât, îl turnam la pământ și-l băteam la pantece cu harapnicul până ce nu mai putea...»

Noi râdeam minunându-ne. Râdea domol și părintele Veniamin. Iar eu priveam cu mirare cum se desvăluia altă față a vechiului cioban

Nu că eram așa de tare, zise iar sfinția sa; nu eram așa de tare, pe cât eram iute. Nu-mi sta nimeni împotriva, putea să fie el ori cine. Când eram la stână, era acolo un cioban care avea strașnică vârtute. S'a pus într'un rând rămășag că ridică un butuc de fag din fața stânei. Zece oameni nu l-au putut ridică. El s'a pus colo deasupra lui, l-a apucat, s'a încordat și hai-hai, încet-încet, l-a ridicat în picioare, — și pe urmă i-a făcut vânt cât colo, și s'a cutremurat pământul când a căzut coșogemite fag. Era strașnic. Și apoi dela oara asta se încredea în brațele lui și cam nu voia s'asculte când îi dădeau o poruncă. Intr'un rând se ridică și se răcăduște la mine. Și atunci am umflat parul dela cazanul cel mare, și când l-am plesnit la cap, l-am și turnat la pământ. Și nu m'am mulțami cu atâta: l-am pisat până ce m'am hrănit! După aceea l-am învălit preste tot cu pâne muiată în spirt... Și i-a trecut! Sfârși încet părintele.

După o tăcere, începù a râde iar, la o altă aducere aminte.

»Ei, acuma nu mai este ce a fost, acuma s'a isprăvit, da tot nu mă dau cu una cu două... Mă gândeam să mă îngrijesc de sfârșit, că numai Cel de sus e stăpân pe viața noastră. Și m'am dus la Iași și am dat unui meșter să-mi facă monumentul!

— Monumentul? zise cu mirare unul din noi.

— Da, monumentul răspuse rîzând părintele. Mâni-poimâni poate mă duc și

eu. Am dat o mie de lei în capăt, dar mi-a făcut lucru frumos, n'am ce zice. Pe o parte este o iconiță făcută după icoana cea mare a Maicei Domnului, portărița, pe care am adus-o eu dela Sfântul Munte și am dăruit-o bisericei; pe de alta mi-am pus și fotografia mea, pe marmoră... Mi-a făcut lucru tare bun și frumos. Și când mi-l-a adus se năcăjeau patru oameni să-l coboare din căruțe și nu puteau. Piatra-i grea, ce socoți? Atuncea zic: Mi-l dai degeaba, meștere, dacă-l ridic eu? — Italianul prinde a râde: Dau, cum nu! — Atuncea am pus mâna pe un drug, l-am trecut de dedesupt și scurt am înălțat monumentul în picioare... Da meșterul de acolo începe a țipă: Nu-l dau, părinte, zice, nu-l mai dau... Sfinția ta trăești mai mult decât *monumentul!*.. Apoi am făcut o mulțime de haz cu dânsul... Ziceă că era să piardă o mie de lei... Și mă întrebă că ce-mi trebuie mie monument?...»

Părintele Veniamin, ațâțat de veselie noastră, făcea un haz ca și cum ar fi fost de față meșterul italian. După aceea iar își aduse aminte de ceva.

»Cât despre asta nu, nu mă dau eu cu una cu două. Să vedeți ce se întâmplă. Vine într'o zi Ilie Răcoare. Poate a-ți auzit de dânsul: a fost în vremea lui hoț vestit... Uite așa-i, cât în pod, — și nici acu nu-i de lăpădat, batăr că-i bătrân... A venit, — și mi-a luat mâna s'o sărute. Și când l-am strâns, colo, a țipat!« Ce vrei, Ilie? zic.

— Apoi, părinte, zice, de acū m'am gândit eu să mă călugăresc... S'apropie veleatul...» Li arăt eu o bătă sdravănă după ușa: »Bine, Ilie, cu asta, zic, sunt eu în stare să călugăresc și să țin în frâu ș'o sută de haiduci... da trebuie să știi, că în viața monahicească sunt multe dureri și asprimi!« Și apoi după ce a ieșit, a început cătră călugări, în ogradă: »Ce? zice. Eu

am fost hoț, zice, da aista a fost vătav de hoț!..«

— Da altdată? urmă vesel părintele. C'apoi vine des pe aici. Tot zice că vrea să se călugărească. Altdată vine iar. Eu îl strig de sus, din cerdac: »Ei, la ce te mai gândești, moșule?« El începe a râde: că și el e pehlivan. »Apoi la ce să mă gândesc și eu? zice. Tot îmi spune unul și altul că sfinția ta vei fi având mulți bani. Și tot mă bat cu gândul să caut tovarăși și să te cerc într'o noapte! — Așa? zic eu de colo. Brava, moșule, tare bine! Și cam cu câți tovarăși ai vrea dumneata să vii? Așa, spre știință... Bani am, zic, nu știu câte lăzi... Cu câți ai de gând să vii? — Apoi cu câți oiu putea! zice. — Așa? Bine! — eu de colo. Cu treizeci? Fie și cu atâția! Am eu cu ce vă primi. Am eu focuri pentru treizeci... Când îți veni, numai mă scol frumos, — pușc cincisprezece; mă pun și beau o țigară, — și pe urmă, după aceea, îi pușc și pe ceilalți...« Da el râdea și clătina ia așa din cap!.. ia așa clătina...» Și părintele făcu cu ochiul, și ne arată cum clătina din cap Ilie Răcoare.

În sufrageria largă sfinția sa egumenul ne vorbi multă vreme prietenos, și-și aduse aminte de multe lucruri vrednice de mirare, apoi ne pofti noapte bună și se îndreaptă spre chilăia-i tăcută.

Noi ieșirăm în balcon, deasupra ogrăzii mănăstirei, în răcoarea nopții, apoi după un timp, coborîrăm treptele, și, după ce un frate somnoros ne deschise porțile, prin întuneric ne îndreptarăm spre apa Râștei. Adieri calde treceau din când în când, și stеле multe pâlăiau vioae deasupra, pe ceriul întunecos. Murmurul apei deodată ne impresură; și în juru-ne zările apropiate, negre, se deslușeau cu putere, într'o liniște adâncă. Rătăcesc încet, la pas, schimbam vorbe puține; iar în urmă-ne mănăstirea se

zugrăviă cu contururi negre pe o bucată de cer instelată.

* * *

A doua zi, în strălucirea luminii, mânăstirea veche a lui Petru-Vodă Rareș părea alta, izvorită ca din întunec, și din trecut. Lăstuni nenumărați, cu țipete subțirele se învăluiau în sbor, în jurul turlei. Călugări treceau domol prin ograda curată, acoperită cu un covor de iarbă moale. Părintele Veniamin ne arată chiliile din nou ridicate din risipire, ne arată toată gospodăria bine ținută, strins și cu socoteală stăpânită, și ne lămuriă cu glasul-i tinăr planurile pe care și-le făcuse pentru acoperirea bisericii.

»E păcat să rămâe așa, un locaș vechiu și sfânt ca acesta...«

Și ne vorbea cu o dragoste deosebită, ca pentru niște lucruri ale lui, pe când o liniște ca din altă lume coborâ din ceriul albastru asupra retragerii aceleia singuratică și curate.

Apoi, prin lumina și căldura care creșteau, ieșirăm, și pe lângă iazul de aproape suirăm într'o tăcere nesfârșită spre muntele Pleșu și spre șușaița limpede a părăului Moșei. Iarbă mare plină de flori răspânda mirezme calde din toate părțile prin poenițele mărginite de ziduri negre de brazi. Treceau fluturi ca foi albe și roșii, rătăcite de pe flori rare; o muzică abia auzită a

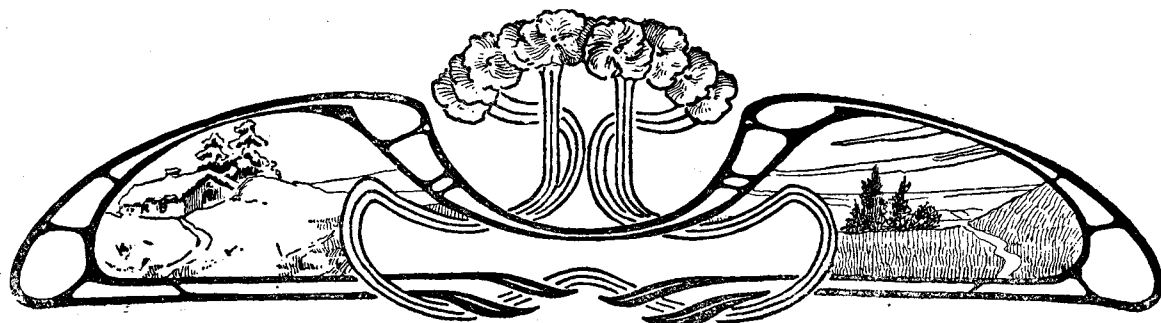
miilor de găze, care roiau în soare, ne mângâia auzul, și deasupra unei curmături de mal, lângă apa neagră, stătută a părăului, în furca unui brad bătrân, într'o suliță de lumină, deodată se ivi, privindu-ne țință cu ochi lucitori, o veveriță castanie, cu cravată albă ca zăpada, cu coada tufosă ridicată ca o căciuliță deasupra frunții.

Pășeam încet, în tăcere, prin taina acestor locuri, și mă gândeam la viforoasele valuri cari s'au scurs pe deasupra mânăstirii și pe cărările în ierburi prin care treceam și noi, la cele opt năvăliri ale Tătarilor și ale Turcilor, cari au ars gospodăriile călugărilor de demult și au stricat din temelii așezările domnilor vechi, la lunțile și spăimântatele bejenii cari aduceau mulțime de boieri și de norod pe aici, și care-i alungau ca cu biciul spaimei spre negura munților.

Despre acestea toate poate știă și părintele Veniamin, egumenul. Dar el nu ne spuneă nimic despre ele. El ne așteptă zimbind și cu vorbe bune în curata lui gospodărie, și ne pofti la o masă foarte gustoasă și bogată. Și iar începū să ne povestească lucruri felurite și ciudate, de pe vremea când era la ciobănie. Și iar mi-se părū că sfinția sa este tot ce se poate vedeă și auzi mai de samă la mânăstire la Râșca.

Mihail Sadoveanu.

PRECUPAȘ.

Încovoiat de spate, cu grumazul cufundat între umeri, capul chel, — pe unde nu, în ceafă și pela urechi, colie albă, — cu fruntea lucielucie și cu două mărgеле verzei, neastimpărate subt ploape, Precupaș iar ș'a uitat de povara anilor ce-o poartă în spinare. și merge pe drum chiuind ca un junișan. E sară târzie, da-i ca ziua. Că luna plină se ridicasă deasupra dealului dela răsărit, și străvezie, — stă lipită de vârful bradului negru. În satul răsărit în vale e liniște adâncă, numai din pădurile de aproape vine în răstimpuri ca un zbucium înădușit.

Precupaș se oprește în mijlocul drumului, privește țintă jos înaintea opincilor. Ca înlemnit stă mult așa, apoi deodată izbește cu opinca în pravul drumului, și se învârte într'un picior. Pleacă înapoi la crijmă, pe dibuite deschide ușa, și se lasă încet, ca și când l'ar durea ceva, pe-o laviță.

— »Da ce-i unchiașule ai greșit drumul?

— Ba nu tu zgriptoriță, da să-mi mai dai un deț de spir.

— Nuți mai dau bade Precupaș, că-i târziu, ne culcăm și noi. Ști Dta cumu-i vară: închizi un ochiu, și când s'adormi și de celalalt vine alba la fereastă.

Crișmărița adună nește păhărele, și e gata să plece. Precupaș, o privește cu capul dat într'o parte.

— Știe-vă mamonul cum sunteți voi aști tineri de-acum! Vi somn de-i greu pământul subt voi. Tu nepoată, în lumea asta să trăești, că somnu-i pentru ceealaltă. Aduci dețu?

Dar crișmărița n'aude ci pleacă cu păhărelele. Precupaș mormăe întunecat, încet, apoi să sfădește tare, de răsună crijma goală.

»Banu meu tu! Ce vrei tu? Să nu beau? Da i-a spune-mi de când îmi poruncești? Adă dețu, că te duce mama dracului. Spălătură! Ai venit de patru ani la noi, și te și pui împotriva omului! Da ce om! Alta-i dacă ești tufă! Da eu nu! Eu om odată!«

Ridică ochii și vede că-i singur. Se scoală deodată și trece în casă unde durmiau copiii mărunței ai crijmăriții, și nu-l mai poate scoate nime deacolo, până nu-i cu dețu lui în mână. Dar femeea e cătrănită rău. Copiii treziți tipă în întunerc, și Precupaș chiuie cu vinarsul în mână.

— Eși necuratule, eși! Dute cu glaje cu tot să nu te mai văd. Clătinindu-se deschide Precupaș ușa și din patru trepte, numai pe una pășește. E în mijlocul drumului dar n'a căzut.

E o mândrețe afară de nu-ți mai vine să te miști. Dar Precupaș totuși merge pe două cărări până în gura văii. Aci să așază pe un trunchiu de brad, ține sticla în raza lunii, trage cu ochiul și inghite.

Nu-i pui de om pe uliță, dar lui puțin îi pasă. Ascultă liniștit murmurul suviței de apă pe petricelele curate, oftează, și câteodată cască: »Hai-hai!« — Apoi privește în neștire spre culmile împădurite, închide ochii, și când și-i deschide iar face: »Îi hăi-hăi!« Clătină din cap, duce glăjuța la gură și mai trage o inghițitură zdravănă.

Începe să șuiere domol pintre dinții rari, din șuielat trece într'un cântec încet abia auzit.

Foicică de mohor
Nu mă bate gând nici dor
Și trăesc și nu mai mor.

Dar când e singur Precupaș, nu cântă mult, ci oftează des. Se scoală de multeori să plece acasă, dar, venindu-i ceva în minte iar se așază.

Singur însă nu-i de multeori. Că din tine-retul satului mai totdeauna trec doi-trei ca nălucile pe ulițele înguste. Și dacă dau cu ochii de Precupaș, nu se mai deslipeșc de el.

Mai ales Dumineca sara. Le spărgea jocul la apusul soarelui, fetele de mult erau pe acasă în dâra cinii, și celea din urmă cântece se perdeau în văzduhul limpede. Doi trei oameni întârziati pela crijmă trec și ei, vorbind tare, cu sfadă, apoi liniștea se lasă grea, ca somnul oamenilor ce mâne dimineața vor începe iar munca de-o săptămână.

Târziu de tot venia din birt Precupaș cu dețu lui. Doi trei ficiori dau de el în gura vâlceleii.

— »Ce-i uncheșule par'că-ți vine să cânti?«
— El înalță capul.

— Vine da, puilor, cum să nu! Da voi dupăce umblați? Vi sau aprins călcăele, de nu mai puteți sta locului? Uite, doarme satul, și ei! Vezi mă, voi sunteți oameni odată, de aceea îmi place mie de voi. Să cunoaște lemnul de cându-i vlăstar ce va eși din el.«

Tinerii se așază lângă el. Unul ave-un flaut. Cine știe de unde-l are, da are un glas curat, dulce, plin, ca de fată mare. El abia mârăe, dar Precupaș e vestit de bine ce cântă. Știe Dumnezeu unde-o învățat, da zice de să-l asculți o noapte întreagă.

Precupaș pune sticluta goală jos, încet să nu se spargă, ia flautul îl cearcă, și dă din cap.

— »Mă eu vă zic, da pe voi vă ia dracu dacă nu stați în liniște. Ști ca în biserică. Încă și mai și.«

Cântecul începe, și Precupaș își închide ochii. În văzduhul limpede, în liniștea răcoroasă, doina se leagănă, se înalță ca un suspin, se coboară domol, — ca din zbor o pasere ce bate rar-rar din aripi. Glasul curat umple valea îngustă și se pierde în întunerecul pădurilor de pe culmi.

— »Vai uncheșule, mai zi n'o lăsa că asta-i de aur.« Dar Precupaș, cu flautul pe genunchi, cu ochii închiși stă mult ca înlemnit. Clătină apoi din cap, se uită la ei, și iar clătină.

— »Nu știu măi băeți, când zic așa, mă ostenesc rău. Nu că mă doare ceva. Doare-l pe dracu, că îs sănătos ca un măr. Dar mi se pare

mie că mă duc undeva departe — foarte departe, eu știu unde! Și dacă ajung odată acolo mi se pare că-s mai tinăr ca voi, oho! cu mult mai tinăr! Ș'atunci m'apucă o dulceață, o amorțală, de-mi slăbesc toate puterile. Și nu-s bolnav, n'am nimic pe lume!«

Ficiorii au făcut ceva, și dețu lui Precupaș iar e plin cu șpir.

— »Uncheșule nu mai închini odată?«

El privește desprețuitor la sticlă.

— »Că-i goală de-o dă satanii!«

Dar când vede că-i cu turbureală în ea, ochii îi clipesc, și se șterge pe mustățile sure.

— »Bat'o Precesta de băutura! A dracului, ce? Nu te lasă măi, nu te lasă.«

Înghite zdravăn, ș'o ține apoi departe dela el ca și când i-ar fi greață.

— »Apoi noa, la bătrânețe mai merge! Dar voi s'o dați în trăznet să nu v'atingeți de ea. Eu când am fost ca voi! hehei ce mai era pe atunci! Da vinars n'am băut!

— »Nici acum nu ești trecut Dta, bade Precup! Ți se pare numai.

— »Ba nu măi! Acum nu-s eu orb! Da ce-a fost dulce s'a păpat.«

Se perde cu ochii în depărtări și rămâne pe gânduri. Doi nourași albi ca nește unde de zăpadă subțiri plutesc cu aripile moarte, aproape de lună. Precupaș îi vede, mai privește odată în jur, ca de-o aducere aminte, apoi ia flautul. De astă dată-i patimă adâncă, o răzvrătire parcă în cântec. Când termină Precupaș e ostentit și foarte trist.

— »Vezi, măi băeți, cumu-i și lumea asta. Cerul și luna e aceeași, pădurile iar, până și cântecul poate să fie același și azi și peste cincizeci de ani, numai omul trece, trece, și se ticăloșește de nimic nu mai plătește.

— »Oho, uncheșule, numai Dta plătești încă mult, tare mult!«

Precupaș nu-l aude ci urmează gândul ce i-a venit.

— Ei, iac'asa a fost odată, ca acum. Lumina luna drăguța, și cântau încet pădurile. Umblam pe drum, că eram așa ca voi, și nu mă prindea somnul. Și numai iacătă o lae de țigani, cu cai deșelați, încărcăți cu dăsași, cu bulendre, cu rude lungi pentru cort, — de se târaiau pe pământ. Faceau o larmă ca la ei acasă. Se opriră și se păreau gata să se încaere. Știei dracu ce le-a venit. Da eu am rămas deodată uimit. După

cai între țigăncile aproape despletite, tăciunite, doamne, de să-ți scuipi în sân ca de necuratul, stă o fată înaltă frumoasă de mama focului. Doi ochi ca aceia n'au mai fost în satul nostru de atunci. Mi-a venit de odată în gând să merg să iau fata, și să fug în lume cu ea. Că nu era țigancă. Am tot auzit eu că țiganii fură copiii creștinilor, dar până atunci n'am crezut. — Nu m'am putut mișcă din loc însă. Dar țiganii au rămas în sat, de margine, la Vâlcea, și-au întins șetrile.

Acum eu trebuie să văd fata și să vorbesc cu ea. Da mi rușine de lume. Pân odată. Am auzit-o cântând într'o sară, și de atunci mi-am pierdut cumpătul. Nu era zi să nu ne întâlnim. S'a fost legat o dragoste între noi pe viață și pe moarte.

Țiganii se încruntau la mine ca la un dușman, aruncau cu pietri, pușcau din revolvere. Zădarnic! Fata se încleștea de mine, îi ardeau ochii și nu mă lăsă.

Satul află în grabă și în urmă și tata. A zis că lui nu-i trebuie păgân la casa lui și nu m'a suferit mai mult acasă.

Auzi rușine ca asta! Cine-o mai pomenit. Să te amesteci cu țiganii. Rușine să-ți fie, și pei din ochii mei spurcatu-le.»

Da eu pe atunci se vede că eram prost rău prostit de fată! Nu mi-a păsat. M'am dus în cort și doi ani de zile am trăit cu țiganii la olaltă. Atunci am învățat în flaut. Că țiganii dac'au văzut că țin atâta la fată mi-au dat pace. De vremea aceea par'că mi-e groază să-mi aduc aminte și totuș așa n'are să mai fie nici odată.

Le învățasem limba, că fata nu știa o boabă rumânește. Când vream s'o năcăjesc ziceam: Ești mândră tu, dar tot miroși a țigan — Atunci sărea de lângă mine, și două trei zile n'o mai vedeam. Se făcea cu alifii, numai să nu-i mai zic așa.

Intr'o noapte m'am trezit legat fidileș, și în jurul meu nici urmă de corturi. M'au deslegat oamenii, și tot atunci am aflat c'au perit din sat zece cai, cei mai frumoși.

Când m'am trezit eu din zăpăceală, era să mor de rușine. A fost și popa la mine. Eram pe ducă. Da atunci mi-a venit mie în minte că n'am făcut rău, nici păcat, îmi aduceam aminte de fată, și rând pe rând mă întrămam.

Dar tata nu m'a iertat nici la moarte. S'a dus blăstămându-mă săracul. Da mă va iertă

Dumnezeu dacă nu m'a iertat el. C'am tras de atunci destule. Cii, câte am mai tras. Da totuș, vedeți voi, când e vreme așa frumoasă, îmi place să stau pe afară, să mă gândesc, să cânt, și iar să mă gândesc undeva. Și atunci pot zice din flaut ca atunci. De aceea mă mir eu cum rămâne cântecul tot acelaș, pe când eu am trecut de mult, tare de mult.»

Precupaș se scoală, gata de drum. N'ar mai rămâneă acum pentru toată lumea asta. Abătut și trist, înjurând în răstimpuri trece spre casa lui, unde femeia de mult nu-l mai așteaptă. Dar când deschide ușa, cea dintâi vorbă-i o sudalmă spusă tare s'audă și ceea ce doarme.

— »Te-ai săturat și tu nemernicule! Mi-nune mare! Las că-ți va plăti ție Dumnezeu!»

Precupaș stă puțin: să plece înapoi. Dar își aduce aminte de povestea lui, și nu mai are curaj. Se trânteste pe laviță îmbrăcat, ghemuit și începe să sforăe.

* * *

Odată femeia vine 'nfrigurată la preot.

— »Domnule părinte să vi la noi, că Precupaș are pe dracu!»

— Nu mai vorbi prostii muere. O fi beat poate.

— Ba nu. Are pe necuratul. Să vii numai să vezi.

— Cum ți-a venit în cap așa o neghiobie tu muere? Te știam mai cuminte. Destulu-i dacă ai bărbat așa bețiv. Femeia, spăriată, își frângea mâinile.

— Părinte, face că porcii!

— Cum tu muere?

— Așa ia: Gruți-gruți și groho-groho-groho și dă să mă muște.

— Ți-am spus eu că-i beat. A fost și ieri în crișmă.

— Nu părinte să te ție Dumnezeu, crede-mă! Că nu face numai ca porcii. Acum sbiară ca oile, acum nechează ca și caii, acum orăcăe ca broaștele în tău!

— Tu muere. Tu ști că Precupaș e posnaș dacă bea. Du-te acasă și las că-i trece.

— Că nu mă duc singură. Să vezi numai, di ce cred eu.

Și-au bătut joc de doi popi, și poate că ăia l-au afurisit. Și sfinția ta știi că afurisenia face din om neom. Acum să vezi. Când era ficior a fost slugă la popa. L-a trimis odată la

moară și el s'a băgat în crișmă ș-a băut toate bucatele. Nu mai avea nas să dea ochi cu popa. Caru l-au dus oamenii acasă, și el numai la două săptămâni a intrat în curtea popii. Dar în casă, să-și ceară iertare, nici poveste. A trimis părintele după el. Da el a tot tândălit până sara. Atunci s'a cănit rău pe față și-a făcut un obrazar din bostan, și-a luat niște piei de oaie pe el, și a intrat. Preuteasa era în bucătărie, și când l-a văzut, a țipat odată, și a fugit în casă. Popa a rămas crucit:

— Da ce-i cu tine mă nebunule?

— Să fie cu iertare părinte, după pozna făcută n'am mai cutezat să viu cu nasul și obrazul meu înaintea sfinției tale, de aceea mi-am pus altul și mă rog să ierți.

Popa era om bun și l-a iertat, dar preuteasa s'a bolnăvit fără de vreme, și s'ar zice că atunci popa ar fi cetit o afurisenie prește el. — Ce ști părinte, poate acuma să se răsbune, că Dumnezeu nu iartă așa ușor.

— Ba nu lele, asta nu se prinde. Iți spun că bărbatul tău e beat rău.

Femeea începù să plângă. Atunci preotul mirat își luă patrafrul și cartea și porni.

Precupaș durmiă dus. Dar când simți glasul muierii, de odată sări de pe laviță și începù să mugească mugetul vacilor cu viței mici.

— »Iacă, o mai intrat unul în el. Așa n'a făcut pân acum.« Scoate-i părinte să te rabde Dumnezeu!

Bărbatul îl văzù pe popa dar nu se astâmpără; până ce acesta-i făcù semn femeii să iese. Ingrijorat și el acum, își puse patrafrul, și răsfoia să afle o molitvă potrivită.

Atunci Precupaș se apropie domol de dânsul.

— »Las părinte, nu-i de lipsă. N'am nimic!

— Să te spovedești cel puțin!

— Is curat ca lumina soarelui. Zău părinte n'am nici un păcat.«

Acum popii, i-se părù că Precupaș e pe calea de a innebuni.

— »Cum să n'ai păcate, mă omule? Zice s. Ioan Evangelistul, că tot cel ce zice că n'are păcat, mincinos este!

— Acum așa așa o fi. Dar eu n'am mai știut ce să fac cu femeea asta. De câte ori vi acasă îți sare în cap. Om bătrân acum părinte, și nu-mi mai place să mă tot spovedească și să-mi ție la cazanii. Atunci di ce-ai fi dta popă

la noi în sat? Asta-i slujba dtale și Dzeu să te țină, că zău omul lui Dumnezeu ești. — De aceea eu ca să scap de gura ei, m'am făcut că-s nebun. Și să vezi cum a început să umble cu frumosul pe lângă mine. Mi-a dat de mâncare mi-a așternut patul, — ce n'a făcut de când era tinără. Ca să încerci părinte, că de nu noi aști bătrâni murim cu zile. Ș'apoi ști cum zici și dta: Ce-i mai scump decât viața și sănătatea? Dumnezeu să te țină că bine vorbești.

Popa nu mai știă ce să-i zică. Precupaș era beat, nu tare, așa într'o dungă, dar nu s'ar fi putut înțelege cu el. Li spune femeii că n'are nimic, și porni.

* * *

Dar vestea i-a ieșit așa cum o scornisă femeia. Că Precupaș are pe necuratul. În crișmă bea singur, pe uliță să fereau până și copiii de el. Se supără bătrânul greu de tot. Nu mai ieșă pe afară, nu mai vorbea bucuros cu nime, și dela o vreme începù să crează el însuș, că nu-i lucru curat cu dânsal. Zăcuse doue luni în pat, slăbise ca un schelet, și innălbea numai din ochi. Atunci chemă el preotul să-i cetească vr'o deslegare să se mai ușureze.

Preotul simțea moartea aproape și îl spovedi creștinește. Când se plece, Precupaș scoase doue pițule albe, lucii, de subt perină:

»Stai părinte să-ți plătesc și eu ceva, că n'am mai dat la popi nimic... oio, vor fi pătruzeți de ani. — Da de-oj muri să tragă după mine clopotul cel mare. Ști așa glas are, de parcă să duce până în 'ceriu. Și să-l tragă de când voiuri muri în toată ziua de trei ori mult și prelung, iar în ziua îngropării, de când m'or plecà d. acasă, până va cădeă pământul pe mine. Dau o oaie pentru asta.

— Las, bădică, doar dta te mai scoli încă.

* * *

Dar la patru zile, clopotul cel mare, mai mult de două ceasuri a tot plâns pentru iertarea păcatelor lui Precupaș, pe care-l duceau la groapă.

I. Agârbiceanu.

Adunarea dela Blaj.

— 10 Martie 1907. —

Prima adunare de protestare în contra tendențelor agresive, ce guvernul actual dovedește mai nou și mai ales prin proiectul ministrului de culte Apponyi, s'a ținut la Blaj în 10 Martie a. c. Toată lumea românească a salutat cu bucurie vestea adunării dela Blaj. Pressa noastră s'a ocupat în articole de fond și a remarcat însemnătatea deosebită că Blajul să mișcă. „Tribuna“ din Arad spre pildă comentează faptul în chipul următor:

Dacă s'ar mai găsi români cari să nu înțeleagă situația și să nu se avânte în luptă, alarma dată de blăjeni trebuie să scuture pe toți. Blajul nu se alarmează de toate; când se aruncă însă în luptă: s'o știe toți, că e primejdie mare, că trecem vremuri istorice. Și la 1892, după prezentarea Memorandului, Blajul a fost cel, care prin protestarea sa bărbătească împotriva vandalismului dela Turda a contribuit mai ales ca mișcarea memorandistă să se întărească și astfel toți bunii români și luptători de samă să stea împreună. Lașii au fost dați astfel la o parte din drum, păcătoșii au fost înfierăți, cei șovăitori au prins curagiu, curagioșii au devenit eroi, un gând și o simțire a domnit asupra poporului românesc.

Așa este! Ori câtă hulă ar fi încercat să aducă unii numelui cel bun al Blajului pentru că nu s'a dat la aventuri și nu a bătut toba cea mare de câte ori ar fi fost pe gustul unora, Blajul a rămas în ochii oamenilor serioși acelaș „leagăn al culturii românești“ și acelaș „cuib mic, dar stup temut de viață și energie națională“.

Dovadă este mulțimea, care a grăbit și din depărtări mari să ia parte la adunare, căci au fost reprezentanți din Sibiiu, Cluj, Arad, Bistrița, A.-Iulia, Dicső-st.-mărtin, etc., dovadă că și tinerimea uni-

versitară și-a trimis reprezentanții săi, dovadă telegramele de aderență.

A fost și imposantă această adunare, atât prin numărul, cât și prin spiritul de care a fost stăpănită cât și prin hotărârile, ce le-a adus.

Nu încercăm să dăm un raport amănunțit asupra decursului ei, căci lucrul acesta s'a făcut deja în foile noastre de zi, ne mărginim a da numai în cele următoare: proiectul de rezoluțiuni primit cu aplause gomotoase:

Românii din cercurile electorale Aiud, Vințul de jos, Dicio-Sân-Mărtin și Uioara întruniți în adunarea poporală ținută în piața Blajului, Duminecă la 10 Martie 1907, după ce au discutat cestiunea sufragiului universal și a libertății de pressă, și proiectul despre raporturile de drept pe cum ale școalelor populare primare, ce nu au caracter de stat, și despre lefile învățătorilor dela școalele comunale și confesionale, au adus următoarea

Hotărâre:

I. Adunarea poporală cere și pretinde dela toți factorii constituționali ai Ungariei, ca conform mesagiului de tron al Majestății Sale Imperiale și regești apostolice, cu care s'a deschis dieta din 1906, să se introducă fără amânare și în Țara-Ungurească votul universal și secret. Cercurile electorale să se rotunzească astfel, încât toate popoarele Ungariei să-și poată validă voința în ocărmuirea și administrația statului, potrivit cu numărul lor și cu jertfele de sânge și de avere, ce ele le-au adus totdeauna și le vor aduce pentru patria comună. Pacea,

liniștea și bunăstarea patriei nu se poate dobândi decât prin o lege electorală dreaptă, care se deschidă porțile constituției pentru toate păturile societății și pentru toate popoarele țării și astfel să dea acestor popoare una din celea mai puternice garanții pentru existența și dezvoltarea lor, conform însușirilor lor etnice și tradițiilor și aspirațiilor lor culturale.

II. Adunarea poporală văzând, cât de des și cât de greu sunt osândiți mulți dintre acei concetățeni, cari în pressă își ridică glasul pentru drepturile popoarelor din Ungaria și fiind convinsă, că delictele de pressă nu pot fi judecate cu dreptate decât numai de acei cetățeni cari cetesc și pentru cari s'au scris produsele de pressă, cere și pretinde o lege de pressă, care se închidă pentru totdeauna ușa la izbucnirile animosităților dintre popoarele conlocuitoare și care să nu poată sugruma niciodată libertatea gândirii și a cuvântului și mai ales să nu poată împiedeca manifestarea voinții, dorințelor și aspirațiilor popoarelor ce alcătuiesc statul ungar.

III. Adunarea poporală își ridică glasul sau de protestare înaintea tuturor factorilor constituționali ai țării, împotriva proiectului de lege despre raporturile de drept ale școalelor poporale primare ce nu au caracter de stat, și despre lefii învățătorilor dela școalele comunale și confesionale, și pretinde, ca acel proiect să fie luat dela ordinea zilei în parlamentul țării. Nu îmbunătățirea lefii învățătoarești ne neliniștește, ci condițiile de cari este legată această îmbunătățire. Împlinirea acestor condiții, așa pe cum este prevăzută în proiectul de lege, nu poate avea altă urmare, decât desființarea naționalităților nemaghiare și a bisericilor lor. Nu se mai ține seamă

în acest proiect de legile fundamentale din 1868, pe cari se întemeiază și de cari este legată restabilirea constituției ungare. Limbile naționalităților sunt scoase chiar și din acelea școale agromomice de repetiție cari vor fi susținute de naționalități și de bisericile lor și astfel se vatămă paragraful 17 din art. de lege 44 din 1868, care îndatorește statul ca în ori și ce fel de școale, chiar și în celea de stat până sus la academii și la universități să se îngrijască, ca naționalitățile nemaghiare să se folosească numai de limba lor în predarea învățământului public. — În celelalte școale primare confesionale să dă limbei maghiare un teren atât de larg, încât limbile naționalităților abia mai au ceva loc.

Celea mai importante obiecte de învățământ, ca aritmetica, istoria, geografia, constituția patriei, au să se predeie în legătură cu învățarea limbei maghiare și după manuale și plan aprobate exclusiv de ministrul de culte și instrucțiune publică, ceea ce face aproape cu neputință instruirea și creșterea pruncilor în limba părinților. Senatele școlare, preoții, învățătorii și auctoritățile cele mai înalte bisericesti sunt silite a-se îngrijii de învățarea limbei maghiare în măsură așa de mare, încât fiecare prunc, când iese din școala elementară să știe vorbi și scrie ungurește. Și măcar că din punct de vedere pedagogic aceasta este o pretenziune nefirească, iar între împrejurările noastre etnografice pretenziunea aceasta nu se poate împlini, totuși dacă nu se obține acest rezultat proiectul de lege dictează pedepse aspre asupra senatelor școlare, asupra preoților, învățătorilor, și asupra auctorităților bisericesti, și merge așa departe încât în multe cazuri sistează chiar și dreptul bisericeii de a-și susține școală. Astfel

Adunarea populară ținută în Blaj la 10 Martie 1907.

stând lucrul, proiectul de lege țintește la desființarea naționalităților cu ajutorul școalelor proprii, ce și-le-au înființat cu mari jertfe, ceea ce spune apriat și Ministrul de culte și instrucțiune publică, când în motivarea proiectului de lege arată că scopul aceluia este contopirea națională (nemzeti összeforradás). Prin aceasta este însă amenințată însași existența bisericilor românești, cari folosindu-se în cultul dumnezeiesc numai de limba românească, trebuie să-și piardă neapărat pe credincioșii lor, îndată ce aceștia nu vor mai primi în școalele primare o instrucțiune bună și largă în limba lor națională, care singură îi poate face să priceapă toată slujba dumnezeiască, singură îi poate lega pentru totdeauna de adevărurile, cari se predică în toate cărțile liturgice și corale, din toate cântările bisericești, din toată maiestatea și frumseța fără părechie a cultului dumnezeiesc din bisericile noastre.

Biserica totdeauna a socotit școala de cel mai puternic mijloc pentru conservarea sa proprie. Prin proiectul de lege de care ne ocupăm, ni-se iă însă din mână chiar acest mijloc de existență. Căci nu mai poate servi bisericii acea școală, care după proiectul de lege nu mai folosește manuale aprobate de auctoritatea bisericească, ci exclusiv de Ministrul de culte și instrucțiune publică; care nu mai are învățător numit în mod independent de către susținătorii ei, ci numai cu aprobarea ministrului; căruia nu-i mai prescrie biserica planul de învățământ, ci Ministrul; — care nu-și mai poate înlătura învățătorul necredincios

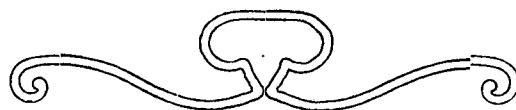
și stricat fără de aprobarea ministrului. Nu poate duce decât la destrămarea organismului bisericesc acea școală, care după proiectul de lege dă învățătorului leafă mai mare, decât preotului, și astfel aruncă între acești doi factori culturali mărul de ceartă, de invidie și de împărechiere; care se scoate aproape cu totul de sub înriurința bisericei și se pune sub înrăurința unor factori, cari pot fi purtați de spirit dușmănos față de biserică și de instituțiunile ei.

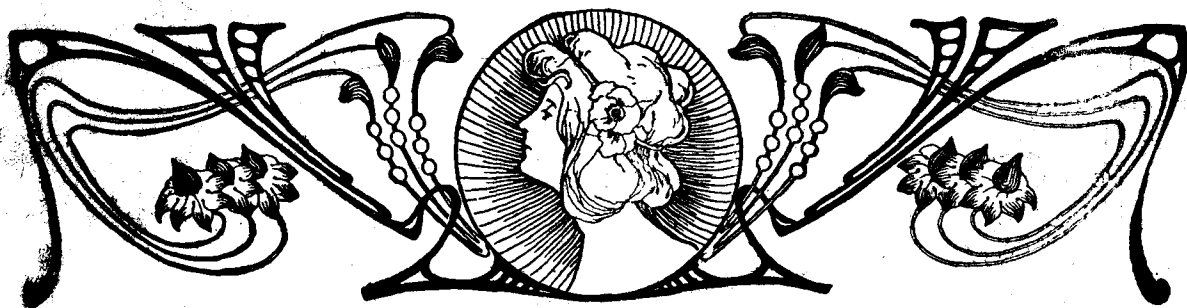
În fața acestor mari primejdii pentru existența poporului românesc și a bisericilor lui, noi toți cei adunați aici ca niște supuși credincioși ai Majestății Sale Regelui nostru apostolic și ca cetățeni devotați ai țării de sub stăpânirea Lui preainaltă, ne ridicăm glasul nostru de protestare, și cerem dreptate, care trebuie să ni-se dea în schimb pentru sângele și averea, ce le jertfim pentru mărirea patriei și a tronului.

IV. Totodată adunarea roagă pe Ilustrii nostri Arhieri ca la locurile competente să lucre din toate puterile să se delătore atentatul îndreptat împotriva legii și a limbii noastre.

V. Adunarea cu tot dreptul nutrește credința și nădejdea, că deputații nostri vor lupta cu toate armele legali în parlamentul țării ca proiectul de lege a ministrului Apponyi, privitor la învățământul poporal să se ieie dela ordinea zilei.

VI. În fine, adunarea roagă pe deputații naționaliști, să organizeze o adunare de protestare a întregului neam românesc din Ungaria.

Ochiul lui Turculeț.

Prietenul mă dojeni:

— Pentruce stai de o bucată de vreme atât de posomorît?

Nu mă simțiam tocmai bine; i-am răspuns:

— Sunt cam bolnav.

— Mofturi! Ți-a intrat în cap, ca la babe, că ești bolnav, și-o ții mortîș. Privește frumsețea din prejurul tău, și-o să vezi cum te însănătozezi. Ești doar poet!

Întrăm cu trăsura printre lamuri de rapiță; un vânt ușor legăna floarea galbenă, aurită în revărsarea celor dintâi raze ale soarelui. Pe margini, în zări, pădurile rămăneau în urmă, albastrii, păreau că lunecă una după alta, pe fața cerului, ca niște nori. Câte un ciocârlan se ridică deodată, din fața calului, și sbura pe o parte, ciripând ascuțit.

Priveștiștea îmi întări puțin sufletul.

— Ei, și ce ai, mă întrebă batjocoritor prietenul.

— Cred că sufăr de inimă.

Prietenul ridică puțin sprincenele, zimbi în colțul buzelor, și suspină prelung.

— Ei, dragul meu, zise dânsul, ce păcat că nu se poate înlocui și inima ca ochiul lui Gavrilă Turculeț!

Îi cunoșteam demult meșteșugul de povestitor. »Întâmplarea cu ochiul lui Turculeț, trebuie să aibă hazul ei», mi-am zis, și l'am rugat să mi-o spuie.

— Ce-o să-ți povestesc, inceptu prietenul, s'a petrecut acum vre-o trei ani. Eram ca și acuma, doctor de plasă la Urziceni, în apropiere de București. Am fost totdeauna atras de capitală, ca fluturii de flacăra luminării. Ști, cam pârlești din când în când aripele, nu-i vorbă, dar când nu poți sbura, Bucureștiul îți dă mijlocul să te târii, și tot e bine. Eram, după cum ți-am spus, doctor de plasă. Foarte iubit de țărani, făceam și pe duhovnicul, — în ciuda popii. Le iertăm păcatele pe un cap, fără de parale, bine înțeles. Așa, nu m'am mirat de loc când într'o bună dimineață, m'am pomenit cu Turculeț, că vine să-mi vorbească. Dar întâi să ți-l descriu. Luchi-huiți un băetan, încă odată mai înalt și mai gros ca mine; bălan, cu nește buze cărnăoase; cu fața rotundă, ce, dimpreună cu părul cârlionțat, eșia de supt pălăria purtată pe ceafă, și mare cât o roată de car, ca o floarea soarelui. Ținea totdeauna mâna dreaptă afundată în chimir, gata să plătească. Ș'avea un mers neobișnuit: când călca, se ferea parcă să nu desfunde pământul. După cum ți-am spus, numai ce-mi răsare namila asta de om înaintea mea, în cerdac.

— Ce mai veste Turculeț, îl întreb?

— Bună, sărut mâna.

— Ce e?

— M'ași însura, coane Iorgule.

Îmi spunea vorbele acestea, ca și când ași fi putut să-l opresc dela isprava ce-și pusese în gând.

— Bine Turculeț, și pe cine iai?

— Pe Zanfiră.

— Lui Săftoiu?

— Lui!

— Ehe! Halal de tine, am adăugat! Fata era cea mai bogată de prin părțile acele. Fată de mocan cu câteva mii de oi, ce crezi!

Flăcăul se înfierbântase:

— Îmi dă și zestre mare. Îmi dă casele din deal, o vie, două părechi de boi, o vacă, și pe deasupra trei sute de oi. Îmi dă zestre bună. Nu-i vorbă, urmă el, mai afundându-și mâna în chimir, parale am și eu, dar tot nu strică să ai mai multe.

Până aici flăcăul îmi vorbi înfocat. Numai ce-l văd însă, că pune capul în pământ, și începe mai domol:

— Mocanul, tată-său, mă vreă, că știe el că-s om acătărei, om cu stare. Fata parcă-ar face nazuri. Că ea ce-i drept, are de toate. Că nu-i lipsește nimic. De asta nu pot zice.

— Ei, și ție ce-ți lipsește?

Flăcăul nu-mi răspunde deadreptul:

— Ei nu-i lipsește nimic, îi întreagă. Da eu, dă ști, is cam beteag.

Și se scărpină în cap.

De abia acum îl înțelesei. Am uitat să-ți spun ce era mai însemnat: bietul Turculeț, se împunsese cu un țăpoi, și pierduse un ochiu, după ce stătuse o mulțime de vreme în spital. La drept vorbind, lucrul acesta nu prea strica unui băetan atât de frumos ca dânsul. Dar pe semne fata era năzuroasă.

— Bine Turculeț, dacă nu te ia cum ești, nu te iubește mă.

— Ba m'o fi iubind dânsa, decât, dă, m'o fi urând întreg.

— Ce e de făcut atunci, îl întreb eu?

El își luă aer în piept, semn că avea să povestească ceva.

— Păi, de asta am venit și eu coane Jorgule, aseară stam, ști la un păhar de vin, cu Nastase Militaru, și din una în alta vine vorba și despre fată. Și el numai ce-mi zice: — »Li, da prost ești măi Gavrilă!« — De ce mă?»

— »Păi, fiindcă ai parale și nici măcar un ochiu nu poți să-ți pui mă!« Eu am rămas cu gură căscată, da el mi-a mai zis: — »Bine mă, boerul nostru are un ochiu pus, și vede ca mine și ca tine.«

— »Îra, bre!« — »Să n'ajung până mâne mă, dacă mințesc.« Și m'a trimis la 'mnitale, că zice că 'mnitale trebue să știi unde se pun ochii la oameni. Eu dau pentru lucrul ăsta patru poli în cap, de face trebuință.

Proprietarul, era adevărat, aveă un ochiu de sticlă.

La urma urmei de ce nu ș'ar fi pus și Turculeț al meu.

Tot aveam să mă duc a doua zi în oraș, i-am spus:

— Bine Turculeț băiete, să-ți punem și ochiul dacă vrei tu. Mâne, des-de-dimi-neată să fii la mine, să mergem...

A doua zi cătră prânz, eram pe ulițele Bucureștiului cu Turculeț după mine. Eu, cam stingherit, o luasem cu câțiva pași mai înainte.

Turculeț veneă în urmă, cu pălăria lui cea mare, cu cizmele înalte, ce iuft, în ale căror crețuri aduceă aninate câteva paie tocmai din Urziceni.

Am ajuns și am intrat în magazie, — câteva cucoane ce erau înăuntru se făcură nevăzute. Grozav se feresc femeile să le întâlnești în asemenea locuri. Turculeț al meu n'aveă de ce se ascunde. Și-a scos pălăria, s'a plecat la ușă să nu se lovească, a venit până în mijlocul magaziei, și când

a răsuflat odată, a făcut vânt la nește hârtii de pe un raft, trimițându-le să sboare până jos.

M'am îndreptat cătră stăpân, un neamț gros, cu ochelari, pe care-l cunoșteam, și i-am spus să-i puie băiatului un ochiu.

Turculeț se apropie, și adăugă sfătuitor:

— Da vezi 'mnetale, să se lovească bine cu ist de-l am.

Neamțul zâmbi, îl luă prietenește de mijloc și-l duse la fereastră, să-i vadă culoarea. Apoi căută în sertare, prin cutii, și așază flăcăul pe un scaun. În scurt treaba era făcută. Dupăce sfârși, îl luă de mână și-l duse în fața oglinzei.

Turculeț rămase o clipă cu gura căscată, apoi fața i-se luminează de un zimbet ce părea că-i isvorește din ochi, din gură, din fiecare părticică a obrazului, și izbucni deodată într'un hohot scurt și puternic de ris. Pe urmă se lovî cu mîna după ceafă, și se întoarse cătră mine:

— Îi ochiul meu și pace!

Și cum nu putea să-și curme mirarea, adăugă ca pentru dânsul:

— Halal!

Când a văzut că trebuia să plătească mai puțin decât bănuia, nu-i venea să creadă. A stat câtăva vreme cu mîna în chimir, să vadă, n'o să-i mai ceară ceva! Când a înțeles că lucrul e hotărit, spuse neamțului din toată inima:

— Mulțămim!

Și-am plecat.

La han, când să ne suim în trăsura, l'am întrebat:

— Ei, cum îți vine?

Turculeț se uită prin prejur, cu băgare de samă, apoi se apropie de mine, și-mi spuse în mare taină:

— Îmi vine *ghine*, dar parcă tot nu văd așa de limpede!...

În sat vestea s'a împrăștiat ca fulgerul. Toți îl suceau și-l învăteau. Sara s'a și pus la cale logodna, cu fata mocanului.

A doua zi de dimineață, beam cafeaua. Deodată mă pomenesc cu mama lui Turculeț. »Vine să-mi mulțumească, mi-am zis.« Bătrâna se opri în ușă, își puse mîna la bărbie, plecă pe un umăr capul, și-mi zise cu glasul amărit:

— Barăm nu lăsași, coane Jorgule, să-și tragă băiatul sorții. Acu o să ni-l icie la oaste, și ce mă fac eu!

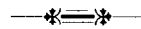
— Ții mai bine? mă întrebă, zâmbind, prietenul, dupăce sfârși.

I-am răspuns rizând încă:

— Mare doctor ești, coane Jorgule! Mă vindecase!

București 18|2 1907.

Em. Gârleanu.

La chestia libertății de pressă.

(Cuvânt rostit în adunarea dela Blaj, 10 Martie 1907.)

Cinstită adunare.

Ne-am întrunit aci, pentruca să chibzuim asupra noielor uneltiri, ce guvernul actual vrea să țese, vrea să arunce în calea propășirii, în calea vieții noastre naționale.

Ne-am întrunit aci, pentruca să talmăcim pe înțelesul tuturor — fie-ne prietini, fie-ne vrăjmaș — rostul ființei noastre, așa cum Dumnezeu ne-a creat ca neam deschilinit, așa cum marele împărat Traian ne-a sădit pe aceste plaiuri, așa cum toată conștiința noastră ne-o spune, că vrem să fim, și că trebuie să fim!

Să pare că-i un duh dintr'alte vremuri, care s'a sălășluit în aceste momente mari în sufletele noastre, așa de înfierbântate ne sunt inimile și așa de înălțat ni-e gândul!

Este geniul românismului, care nu ne-a părăsit de câte ori o primejdie mare amenința cu pierzare neamul nostru, este geniul cel bun, care totdeauna la timp po-

trivrit ne-a știut unii pe toți în aceeași comunitate de sentimente și emoțiuni, care să dea voinței noastre, care să dea hotărârilor noastre nimbul suveranității!

Cinstită adunare!

Nu voiu să »înșir lungul pomelnic al trecutelor nevoi«, căci iată, avem în fața noastră nouă uneltiri, nouă primejdii, nouă nevoi!

Din rostul antevorbitorilor mei și a celor ce vor să-mi urmeze, a-ți auzit și veți auzi, ce grele sunt vremurile prin cari trebuie să trecem, și pe cari trebuie să le răsbim.

Eu voiu aminti numai una din acele mari primejdii, ce întrezărim că să prepară. Este încercarea, prin care cei legătuiți de cârma țerii vor să ne înlănțue gândirea și să ne-o pună sub curatelă!

Cinstită adunare!

Cel mai sfânt drept, drept înăscut omului, prin care să deosebește de dobitoace este dreptul la cugetare liberă. Forma în care să manifestă, haina în care să investmântă acest drept este libertatea cuvântului și libertatea de a scrie. S'au dat lupte mari și grele, s'au scurs rîuri de sânge în scurgerea veacurilor pentru dobândirea acestor bunuri nedeslipite de sufletul, de cinstea, de vrednicia omenească. Astăzi nu mai este nimenea, care să tragă la îndoială îndreptățirea omului: să se cugete cum vrea și să poată vorbi și scrie după cum să cugetă! Toate stătele, toate țerile, cari să încălzesc la soarele libertății, au înscris în legi tari sfințenia acestor drepturi.

Dar de când statele s'au trezit la viață constituțională, libertatea cuvântului și libertatea de presă au ieșit din cercul strimț al drepturilor individuale, și bărbați luminați au început să înțeleagă, că aceste libertăți nu sunt numai pentru binele sin-

guraticilor, ci ele sunt cea mai puternică garanță pentru însăși ființa statului, pentru însăși constituția.

Pressa liberă este aceea, care în primul rând este chemată să conducă pulsațiunea în organismele vieții a le statului; ea e chemată să ajute evoluția istorică ținând sîmă de ideile nouă, cari frămîntă omenirea; ea este chemată să isbească în toate vechile ruini, cari poartă încă pecetea despotismului din vremuri; ea este chemată să apere libertățile publice în contra tuturor volnicțiilor și abuzurilor de putere.

Fără presă liberă nu este control în mersul afacerilor publice, fără presă liberă nu este guvern parlamentar, căci presă este o parte a însăși organizației parlamentare.

• Ei bine, actualul guvern în loc să lărgiască și se garanteze tot mai mult această libertate, promite că va înăsprî încă dispozițiile paragrafilor pentru delictele de presă, că va accelera procedura în cazurile acestor delictes, și că va îngriji, ca pedepsele să ajungă eventual și pe susținatorii foii.

Cunoaștem din practica de până aci în contra cui sunt îndreptate intențiunile guvernului.

În fața acestei tendențe reacționare, nejustificată prin nici un raționament de stat și prin nici o impulsione de nobleță, noi protestăm cu energie!

Noi vedem în acest plan al guvernului un nou atac îndreptat în contra noastră, căci date fiind împrejurările dela noi, dat fiind sistemul actual de guvernament, restringerea libertății de presă însemnează pentru noi scurtarea în dreptul pentru a ne putea apăra liber, măcar pe această cale, care-i aproape singură ce ne-a mai rămas, dacă ținem să nu depășim cerințele legalității.

Cinstită adunare!

A fost amară și până aci soarta gazetarilor români, cari nici nu apucau să scrie până ce nu-și împrumutau conștiința osânditului. Dară pentru aceea nu au fost stirpiți, și iată azi avem de trei ori atâtea gazete românești, ca înainte numai cu câțiva ani de zile. Căci nu să poate stirpi, căci nu să poate înfundă dorul de libertate și curajul mândriei naționale în inimile mari. Pedepsa, siluirea vor înteți numai lupta și vor naște noi apostoli, căci

»Vecinică-i dreptatea și vecinici sunt martirii
Carii-și jertfesc viața pentru triumful ei,
In sbuciumul de lupte și-'n noaptea asupriții
Renasc sămănătorii eternelor idei«

Cinstită adunare!

Voiu aduce o pildă cum să cugetă asupra acestui drept de a vorbi și scrie liber, unul dintre cei mai mari învățați a-i lumii. Este Spinozza, care încă în anul 1670 iată ce scria: »Ce poate să fie o nefericire mai mare pentru stat, decât dacă oameni onorabili vor fi urmăriți ca criminali numai pentrucă altfel se cugetă și nu știu să se prefacă. Ce poate să fie mai dăunos, decât dacă oamenii, cari nu s'au făcut vinovați

de nici o faptă rea, ci numai pentrucă au spiritul liber, vor fi considerați ca dușmani și vor fi puși în fața morții, când eșafodul — teroarea celor răi — să va prefacă în cea mai frumoasă tribună, care va oferi exemplele cele mai strălucite de abnegațiune și de virtute?

Ar putea să învețe din aceste vorbe înțelepte și cărpacii politici a-i zilelor de azi. Ar putea să învețe și să ne lase în bună pace. Căci noi suntem iubitori de ordine, avem respectul legilor, și mai pe sus de toate, ne iubim patria noastră, dar când să atinge cineva de ființa noastră românească, când ne împiedecă în desvoltarea noastră națională, ne înărățim cu moartea. Nu vrem să amenințăm, căci nu înără în firea noastră, dară e bine să o spunem din tot tremurul și cutremurul inimii noastre, ca să înțeleagă toți, că avem și noi o conștiință, avem și noi o mândrie, avem și noi un credeu, pe care poetul Coșbuc l-a cuprins așa de fidel în frumoasele-i versuri:

»Tot una e dacă-ai murit
Flăcău ori moș îngârbovit,
Dar' nu-i tot una leu să mori
Ori căne înlănțuit«.

Primăvara.

Câmpul verde
'n zări se pierde,
Ș'o poveste
Se pornește
Pe-apă lină,
Ce suspină
După flori,
După cicori!

Albă ceață
Se resfață
'n depărtare,
Colo 'n zare...
Codrul tace,
Căci îi place
Suflul cald
Din cerul 'nalt.

Greurușul
Cu arcușul
Mereu cântă,
Se frământă
'n iarba mică...
Se ridică
Cătră nori
Privighetori.

Tot pământul
Ia vesmântul
Primăverii,
Invierii;
Tot tresare
'n depărtare
Dup'un traiu
Fără de graiu!... Dafin.

O adunare pentru limba românească.

— Note. —

În dimineața de zi mocnită, cu ceți lăptoase preperate în largul văilor din jur, în fulguirea ușoară a zăpezii înomezite, abia numai alergarea pripită, fără rost, a jândarmilor în lungul uliților goale, da vestea că la Blaj se va ține în această zi de Duminecă, o adunare de norod pentru limba românească.

Clopotele bisericilor își făceau ruga obicinuită; lumea alergă să asculte liturgia, ca întotdeauna.

Pe fețele străinilor împlântați câte doi-trei la colțuri, — cari așteptau cu ochi căscați, să vadă *adunarea valahilor*, aici în Blajul temut, — trecea așa un fel de neliniște, de așteptare silită; ei așteptau pe *valahii* îndârjiți, să vie, cu măciuci groase, răcnind și chiuind.

Dar numai jandarmi și rari orășeni, cu treburi.

În sfârșit biserica varsă lumea credincioasă, multa lume bună tinerească și ceata cărturarilor noștrii povățuitori și a domnilor străini — puțini — veniți de departe.

Iată și o mână de tineri dela școalele celea mari, înțelegători, cu multă dragoste pentru norodul a cărui nădejde sunt, — cu floare verde de cetină în pălării și cu avântul în fețe.

Câteva clipe de nedumerire; rămâne toată învălmășala asta de domni, întrebătoare...

Piața goală.

— Acum însă, de trei părți, pe trei căi, înșiruiți în rânduri de câte patru, cu pletele înflorite de cernerea fulgilor, în liniște deplină, sub povața preoților și das-

cărilor înainte mergători, uite, vin bunii noștri țărani, pacinici, și se așază în bună rânduială în fața *domnilor* de dinaintea mănăstirii.

E o îndesare măreață, cuviincioasă însă, așezarea lor. Nu-i mulțime mare, ci înghegată.

Infrățirea aceea de fețe aspre, brazdate de nevoi, îndreptate înspre fruntariul larg, învechit al mănăstirii, povățuitorii cari furnică pe pridvorul înalt, cu suluri de scrisori la subsuoară, deșteaptă amintiri, din vremuri de vânjosie și avânt, ce s'au petrecut, cândva, de mult, tot aici, în jurul acestui lăcaș de nădejde...

Fulgi ușori se pogoară într'una din adâncurile țesute de ceață.

Cu un glas, care nu se aude bine pretutindenea, medicul Alex. Pop deschide adunarea și mai apoi, ales cu aclamație presidează. Alături, la masa umedă se așază doi notari.

Cuvântul întâi îl are avocatul Laur. Nestor, în chestia sufragiului universal. Stăpânit în mișcări și glas, cu fața liniștită, în vorbe alese, potrivite, amintind din vremurile dela 48 ziua adunării mărețe, tâlcuiește folosul votului universal și scoate la iveală îndreptățirea de al cere

Stăpânește încă numai cu ochii mulțimea un alt vorbitor Ion Sâmpălean. Stăpân pe deplin pe mesteșugul de orator bun, foarte bun, în apucături alese, în sunetul pătrunzător al voacei, însuflețit rând pe rând, încheagă cu o limpezime rară, pe înțelesul tuturor, o vorbire care a pătruns în suflete, tot pe tema sufragiului universal.

Cu tremurul însuflețirii în grai, în vorbe înalte, prea înalte chiar, în izbucniri energice, vorbește apoi despre libertatea de presă, prim-redactorul »Revistei politice și literare«, Aurel Ciato.

Urmează chestia limbii românești, măreția adunării.

Înalt, cu înfățișare blândă, dar hotărîtă, cu o frumseță particulară în față se ridică pâr. canonic Aug. Bunea.

— »Oameni buni!...« — Norodul ia aminte.

În un graiu domolit, răsunător în aceeaș vreme, își împletește vorbirea cuminte, foarte cuminte. Cu pilduri înțelepte din istorie, dovedește mai întâi alipirea și dragostea neamului nostru românesc față de țară, și de Măritul Craiu și Impărat, pentru care strămoșii noștri și-au sămănat oasele albind câmpiile Lombardiei și au făcut se aburească de sânge plaiurile Bohemiei. Și alipirea față de această țară, pilduind cum pe vremea unui Ion Corvinul, brațele Românilor ardeleni sfârticau cu ascuțișul sabiei steagurile Sultanilor și îndoiau apele văilor vârtejose cu sânge turcesc; iar mai târziu tot Românii desconsiderați își puneau pepturile la granițele țerii de trei părți, cu regimentele lor grănițerești.

Dapănă apoi pe dinaintea ochilor minții noastre, toată povestea neamului, în icoane luminoase, arătând cum s'a încheat limba noastră, cum o am păstrat noi în lungul veacurilor maștere. Ne-au cuprins cu totul cu firea lor domoală, pacinică șcheii (slavii) — în dulceața prieteniei lor nu au putut însă, să ne fure limba, căci aceea a rămas țintuită de vatra Românului, întocmai ca năcazurile grele ce avea să le îndure. După ce am scăpat de dragostea lor am început și noi să ne strângem la olaltă; cnezii noștri, voivozii își încep stăpânirea.

Noi cei de dincoace, am îndurat multe povoaie de năcazuri, am pierdut averi și alte multe, am pierdut în sfârșit tot — numai cei mai sfânt nu: limba și biserica — și neamul nostru *trăiește*.

Dupăce neamul nostru a arătat totdeauna dragoste față de tron, față de țară pentru care ne dăm sângele și averea, avem dreptul să pretindem limba noastră, pe care avem dreptul să o iubim ca și Ungurii pe a lor.

Arată mai departe, cu mult foc, și cu o simțire adâncă ce pericol este pentru școalele noastre și biserica noastră — cari de îndatăce să încearcă să ni-se ia limba, nu mai sunt ale noastre — proiectul ministrului de culte și instrucțiune publică și în o izbucnire viguroasă, cu tăiș de tulnic, cere ca toată suflarea românească să ridice glas împotriva acestui proiect.

Și ochii mulțimii s'au aprins de focul înțelegerii adânci, căciulile se înalță în vânt, desvălirea sufletelor se vărsă în urale nesfârșite.

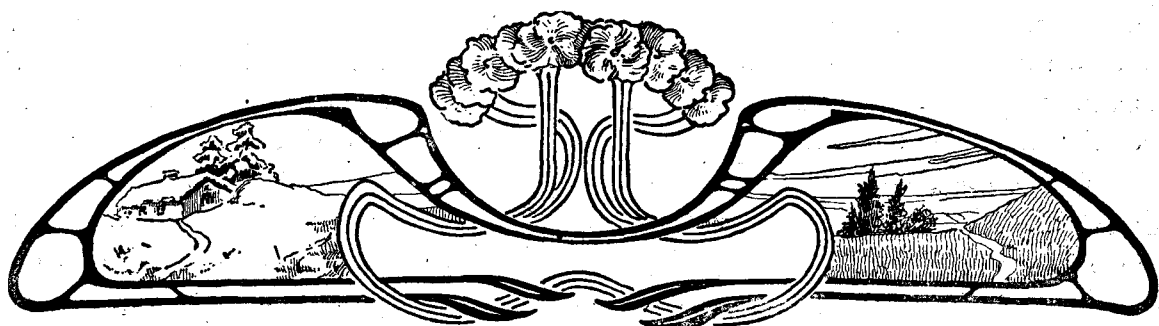
S'a cetit apoi proiectul de rezoluțiune și hotărârea s'a tăiat în trei creștături. Se cere sufragiu universal, libertate de presă și mai pe sus de toate se protestă, o protestare deamă, hotărîtă, împotriva cumplitului proiect.

Și s'au desfăcut tot în liniște rândurile; ulițele Blajului cari în zilele de acum rabdă și ele cu o răbdare netrebnică, jidovime multă, care începe să fie obraznică — se înecă de învălmășala portului nostru românesc. Se aleg grupuri, grupuri în jurul preoților și piața largă rămâne ca pustie.

..Șaisprezece jandarmi trec în pas bătut în lungul ulițelor, cu oțelele ude.

Ei amintesc doar, că în Blaj s'a ținut adunare *pentru limba românească*.

O săptămână în țară¹⁾.

— Note cu creionul. —

Dela București la Constanța.

— Mergem și la Constanța!

Conducătorii excursiunii ne vestise că, din taxa excursiunii dela Brașov la expoziție și înapoi, se ajunge și pentru trenul la Constanța. — O să vedem și Dunărea și Marea neagră, tot pentru 35 cor.!

Am plecat.

Preste codrul vestit al Bănesei — azi o duminică pentru primblarea cu trăsuri a Bucureștenilor, preste Mogoșoaia, preste Pantilimon — care îți evocă sălașul celor ce în asta lume nu mai știu de suferințe — înainte!

Facem cinste îndeosebi lebenițelor — pepeni verzi, cum strigă Oltenii pe ulițele Bucureștiului — cari ne întimpină aproape la fiecare haltă. Mai ales o familie — doi ficiori și tatăl lor, excursioniști toți — găesc totdeauna câțiva „bani” pentru prășitorii astorfel de fructe.

Dela o vreme apoi, ori încătrău îți rotești ochii, din fereastra ori de pe platformele vagoanelor — unde ni-se îngăduie să stăm, în curentul de aer ce îl face alergarea trenului — nu vezi decât șes, câmpie.

— E Bărăganul, așa mi-se spune.

Bărăganul, a cărui descriere o cunoșteam de pe vremea când învățam încă stilistica românească, pe nu mai știu care clasă a gimnaziului.

...Mai sunt oare și azi dropii cu pasul mărunț și cu capul ațintit la pază, căruțe cu covergi de rogojină, trase de călușeii ce merg la pas, pe căi fără de urme, mai trăiește oare Caraiman vestitul, care era în stare să înghită în pântecul său atâtea vedre cât și o butie dela Dealul mare, unde o fi mos Vlad, crișma lui Dor mărunț, de cari povestește, cu atâtea farmec neîntrecut, Odobescu în Pseudokinegeticul său?

În larma trenului și a tovarășilor de drum e greu să-ți închipuiești acel farmec al largei câmpii ce se întinde încătrău vezi cu ochii, e greu să-ți închipuiești liniștea tulburată ici colo numai de cântecul ciocârliei ori și mai rar, de țipetul dropiei.

Sunt 30 de ani, de când scria Odobescu.

Azi și pe Bărăgan șueră trenul — »și cum vin cu drum de fier, toate cântecele pier« — și, alături cu trenul, șueră ma-

¹⁾ Din volumul *Al. Ciura—V. Macaveiu: O săptămână în țară*, care va apare în curând.

șina de foc ce împlătește stogurile de grâu și adună grăunțele în jirezi mari, în mijlocul câmpului ori aproape de câte o haltă a trenului ce trece mai departe.

Din fereasta trenului abia vei înțelege poesia de odinioară a Bărăganului și — ochiul pare sătul de priveliștea monotonă ce i-se deschide. — Căldura soarelui de August se întetește tot mai mult. Oboseala dela București — neodihna câtorva zile petrecute tot în picioare și în alergare — ne molesște. Noroc că nu mai mult. Calea ține abia câteva oare până la Constanța — în mersul acela nervos al trenurilor românești.

În depărtare se zărește o apă. E ramul Borcea, al Dunării de care ne apropiem. Trecem preste el, trecem preste stufăria plină de paseri de apă ce zboară la larg de pe lângă digul ce poartă păreche de șine a trenului nostru.

Trecem și halta Cernavoda și — iată-ne pe pod, — pe podul dela Cernavodă. — Ingrămădiți la feresti și pe platforme, mersul trenului e mai domol, mai mândru pare că, când îi huruie roțile pe construcția de oțel, ce nu are păreche în Europa. — Jos, jos de tot se vede Dunărea. — Are cursul lin și obosit, după drumul lung ce îl face, de-a lungul și de-a latul țărilor, din Pădurea neagră — până aici.

Nemijlocit lângă pod e gara ce poartă numele aceluia ce a plănuit și construit podul: gara Saligny.

Alergăm de grabă să vedem, să punem și noi piciorul pe pod, să admirăm mai de aproape icoana sdravănelui dorobanț — straja podului — a cărui vitejie redată țărilor mame o fiică a ei — în schimbul unei alteia, pe carea a pus mâna nerecunoscătorului tătuc dela Petersburg!

— Gata, Domnilor, ne strigă conducătorul, când a socotit că am văzut destul. Mașinistul mai așteaptă totuși, până ce

și cei din urmă dintre noi, cu câte o cren-guță de salcâm ce cresc din belșug pe malul Dunării — de amintire celor de acasă — urcă treptele vagoanelor.

În dreapta și în stângă, de aci înainte, terenul e altul ca dincolo de Dunăre. Pare totul mai pustiu — ca sufletul fatalist al celor ce au stăpânit odată aceste locuri: turcii și tatarii mohamedani.

Gările au nume străine: Medjidia, Murfatlar, ori nume ce amintesc istoria neamului ce vrea să facă o țară de belșug din pustietățile ce i-s'au hărăzit, din voia lui Dumnezeu și a congresului puterilor europene: Mircea-Vodă, Dorobanțul, Valul Traian șcl.

În sfârșit: Constanța.

II.

O gară măricică, cu lume multă pe peron, întru întimpinarea noastră, cu primariul Bănescu, om de inimă, în frunte.

Dăm bagajele în grija câtorva soldați, cari aveau să le ducă la cuartir: în casarma vânătorilor, și pornim spre oraș. Un oraș nou, ce acuma se clădește. Cătră port, acolo e mai vechiu, o spune feliul de clădire al caselor, ulițele mai strimte și mai neregulate.

Simțesc aerul mării, pe care la o cotitură o zărim, la poalele țarmurului înalt pe care se ridică orașul.

— Marea, iată marea! și privirile turtora se îndreaptă spre nemărginirea verzuie-neagră.

— Iată colo portul, iată farul, iată dincolo o corabie de războiu — era »Regina Elisabeta« — ne spune unul dintre cunoscuții ce ne însoțesc.

Mai văzusem marea și de altă dată: marea Adriatică la Fiume, înainte cu câțiva ani. Mai întâi într'o sară de Iulie. Scoboram în fuga acceleratului dela Viena, pe drumul tăiat în stânca Carstului; în drept cu Mattuglie ori cu Castua, muntele se deschide, pe o clipită, numai, la dreapta noastră — trecem preste

o vale. În față; de cătră țermul Dalmației, răsăria luna plină...

Aceea era totuș marea Adriatică; o mare străină. Asta de aici era însă a noastră: marea românească!

Încă câțiva pași și suntem în fața statuei lui Ovidiu!

— Imi pare banal salutul falnic de pe pedestalul statuei al prietinelui Gavrilă, adresat vechei Tomis și poetului ce i-a păstrat pomenirea până azi.

Gândul meu e numai la poetul surghiunit, a cărui statuie o contemplez.

...Cu capul resignat pe piept, cu ochii în pământ, poetul Tristelor și al Ponticelor se gândește doar la eterna cetate, la Roma lui, de unde soarta l-a aruncat între barbarii Pontului Euxin, tocmai la marginea strălucitului imperiu. Departe, departe de lumea în care a trăit odată, el moare de nostalgia acelei lumi, cu dorul neputincios de a o mai vedea odată.

Înțeleg duioasa oftare a strunei sale, atunci când scrie răvașul ce avea să meargă la Roma: »Heu mihi, quod Domino non licet ire tuo!«

Îmbucăm ceva în pripă — alegem cu preferință mâncări de pește — și plecăm la Mamaia, cu un tren ce aduce cu trenul dela Alba-Iulia la Zlatna.

Fac cunoștință cu doi militari, un ofițer și un soldat la roșiori a căror intimitate — pentru mine neobicinuită — mă mirase mai înainte. Aflu că sunt amândoi fii unui fost oier din Săcelele Brașovului, care are astăzi moșii întinse în Dobrogea, ca și mulți alții din vechii tovarăși.

Cel mai tânăr dintre frați isprăvise liceul românesc dincolo la Brașov. Reîmprespetați amintiri din coetusul studenților brașoveni, în vreme ce caut — zădarnic — după vr'un semn care să-l deosebească de soldații de rând — asemenea celor două

șireturi galbene de pe mâneca dreaptă a voluntarilor dela noi. Deosebirea aceasta, și în afară în România nu există, atât doar că stagiul pentru bacalaureați ține și acolo numai un an.

Trag întru aceea cu urechea la conversația câtorva soți, cu un ovreu ce vinde ilustrate. Povestește — cam șceptic — despre cutare rabin făcător de minuni, din Adjud ori din Gurahumora ori mai știe-l Dumnezeu de unde, care a venit pentru scâlzi de mare la Constanța, aducându-și cu el nu numai servitorimea și vasele proprii ci chiar și vaca de lapte, ca nu cumva să fie silit a bea lapte dela o vacă ce nu-i — coșer! — O consultație la Wunder rabbi costă 5—100 frci; după nevoia și după puterile omului, așa se spune.

Din marfa ovreului cu ilustrate alegem mai ales cea cu »vaporul Kneaz Potemkin sub pavilion românesc«, când cu revolta din porturile Rusiei.

La Mamaia, instalații noue nouțe — încă neînaugurate — pentru scâlzi de mare, expuse însă prea tare curentului de aer. — Cu timpul va fi poate altcum.

Grăbim la bilete și iată-ne în apă, în luptă cu valurile ce se năpustesc asupra noastră, unul după celalalt.

— Vine, iată-l! și — apa trece, pietrele — adevă noi — remănem, tot în picioare gata de o nouă ciocnire cu valul ce urmează.

Chiuim de plăcere!

Înapoi în oraș, pe terasa Giovanni, banchet dat de oraș în cinstea excursioniștilor.

Vorbește, pentru regele Carol, primariul Bănescu; el spune cuvinte din inima noastră....

Se cântă, de întreg publicul — cu toată solemnitatea — imnul regal pe care deja îl știm și noi.

Textul e a lui Alexandri. Strofa întâi:

Trăiască Regele
 În pace și onor
 De țară iubitor
 Și-apărător de țară
 Fie Domn glorios
 Preste noi!
 Fien 'n veci norocos
 În războiu!
 O, Doamne sfinte
 Ceresc Părinte
 Susține cu-a ta mână
 Coroana, română.

Dar se cântă de obicei cu câteva schimbări, făcute de hatîrul melodiei. Melodia însaș, partea din urmă mai ales, e adevărată rugăciune!

Mai apoi vorbește — frumos și în cunoștință de cauză, despre Blaj și gloriile lui, despre rostul lui în istoria culturii neamului — un tinăr simpatic, plin de viață. E Ion Adam, nuvelistul — nu în de ajuns aprețiat — și totdeauna secretariul primăriei Constanța. Acel ce a scris Sybaris, Rătăcire, Flori de câmp, iscălește alături cu primariul — regulamentul scaldei orașului ce îl cetim afișat în cabinele dela Mamaia...

Pare a fi și el de convingerea că, la noi, numai cu literatura — nu mînci bucătura!

Târziu, după întimpinarea la gară a ministrului Ionel Grădișteanu care venia, înaintea colegilor săi, pentru festivitățile ce se pregăteau pe a treia zi la Constanța — o luăm și noi spre adăpostul de noapte. Durmim bine pe priciurile destul de curate ale soldaților duși la manevre.

Dr. V. Macaveiu.

Cronica literară.

P. Virgiliu Maro: Georgice traduceri de domni G. Coșbuc, M. Strajanu și S. P. Radianu.

Studiul limbilor clasice ocupă și astăzi un loc important în școlile se-

cundare, deși s'au ridicat multe glasuri împotriva lui. Toată lumea, care se interesează de mersul învățămîntului; știe că sunt excepții absolventii liceelor, cari pot să-și dea samă de frumseța clasicii grece și latini. Dar poate chiar aceste excepții rari justifică chinul de opt ani la cari sunt supuși elevii.

Nu așteptam profesorul de latină — țină-l Dumnezeu încă mulți ani! — cu prea mare grijă, totuș din toată literatura latină, o singură poezie m'a impresionat mai adânc. Cetind și traducând: *Cea din urmă noapte a lui Ovidiu în Roma*, mi-se părea, că eu trăiesc acele clipe dureroase. Nu știu cu siguranță, dacă această poezie m'a impresionat dându-mi samă de frumseța versurilor și a tablourilor duioase, ori că instinctiv trăiam și eu ultima noapte în casa părințească, pe care mâne trebuia să o părăsesc spre a căuta în lume pâinea de prisos, care îmi lipsia în țara mea... Cea din urmă noapte a fost totul, încolo mici adieri, cari nu se mentineau nici până la trecerea examenelor de clasă. Dar ceteam cu dragoste traducerile întâlnite prin Amicul Familiei din Gherla, prin Familia dela Oradea mare și prin alte revite ce le aveam prin biblioteca liceului. Și cu atât sunt convins mai mult de slabul seceriș al studiului limbilor clasice, cu atîta mă bucură mai mult apariția traducerilor complete din acești măestri ce îngrozesc și amărăsc viața atîtor școlari. Sunt rari aceste zile de sărbătoare, căci noi Românii suntem un popor teribil, și prea ne încredem în progresele, ce ne spune lumea noastră oficială că le-am realizat. În realitate edificiul nostru, înjghebat mai mult pentru umbră decât prin ploi și ninsori, are multe spărturi, cari trebuiesc petecite. Astfel viața culturală, literară, ca toate popoarele am început-o și noi — se înțelege nițel mai târziu — cu literatura bisericească. Celelalte popoare au fost apoi stăpânite veacuri de-a rândul de clasicismul elin și latin, traducerile vechilor capdeopere au apărut în ediții nenumărate, dar nici nu mai eră nevoie de traduceri, căci toată bogăția clasicis-

mului intrase în patrimoniul lor național, prin faptul că, pătura cultă era stăpână, în graiu și scris, pe limba latină și toate comorile monumentelor ei literari; sub influința cărora a urmat o frumoasă epocă literară, o epocă de naționalizare a clasicismului. Noi n'am purtat acest jug, și bogția clasicismului și astăzi ne este necunoscută; căci: școalele nu ni-au putut face să o pricepem, iar profesorii de liceu cât și dela universitate, latiniști cu nume mai mare sau mai mic, nu s'au prea trudit să-și legitimizeze renumele prin traducerea vr'unui autor ce interpretează în școală.

Tot astfel stăm și cu monumentele literari din literaturile moderne. Dar cum azi trăim zilele revizuirii vieții noastre, și defectele ei felurite se constată mereu căutându-se, după putință, și îndreptarea lor. Astfel și acest gol din dezvoltarea noastră literară începe a se acoperi. Dl profesor N. Iorga scoate Floarea Darurilor, dând o deosebită atențiune autorilor străini, pe cari caută să ni-i facă cunoscuți prin traduceri bune. Domnii Coșbuc, Vlăhuță Gorun, Iosif Anghel, Murun Borcea, etc. au îmbogățit și îmbogățesc literatura noastră cu traduceri complete din marii măestri ai literaturii universale.

Domnul Coșbuc a publicat de curând în Biblioteca pentru toți, Georgicele lui Virgiliu, cari sunt traduse și de dnii M. Strajan și P. S. Radianu. Dl Coșbuc e poet, dl Strajan profesor, iar dl Radianu agronom; calitățile aceste trebuie să se resimtă și în traducere. Poetul ne dă exactitatea și frumseța versului, profesorul însoțește traducerea cu fel de fel de note istorice, geografice, mitologice necesari elevilor; iar agronomul se nisuesște a ne redă exactitatea științifică din versurile poetului.

Domnul Coșbuc începe:

Cele ce-ți fac secerișul bogat, sub care din zodii
Câmpul să-l ari și când e mai bine să împreuni, Mecenas,
Vița cu ulmii, ce grijă cireada și turma ce grijă
Cere, și ce pricepute măsuri cumpătatele albine
Iată ce încep eu să cânt.

Domnul Străjan:

«Cum se fac grânele cele frumoase și 'n ce timp ogorul
trebuie arat și vițele împreunate cu ulmii;
cum se țin vitele, cum se cresc turmele, câtă 'ngrijire
cer cruțătoarele albine: iată ce încep, o Mecena,
astăzi să cânt.

Iar domnul Radianu traduce în proză:

»Mecena. acum încep să cânt ceva ce face ca
sămănăturile să fie frumoase și în ce timp al anului
trebuie să arăm și să împreunăm vița cu ulmii, cum
se îngrijesc boii, ce cultură să dăm vitelor și ce exer-
rință ne trebuie pentru a avea albine menajere».

Domnul Radianu a studiat Georgicele lui Virgiliu ca un om de știință ca un agronom; pe Dsa nu-l fascinează frumseția versului, ci adevărul științei agronomice transmise nouă de marele poet, și fiindcă scopul Dsale este de a înlătură alunecările de teus“ și „erorile științifice“, întâlnite în traduceri de până acuma, se înțelege, că nu se va îngredi în nevoile și greutățile versului, ci va căuta scăpare la forma largă și ușoară a prozei.

Dar comparând acestea traduceri fără îndoială, că domnul Radianu reușeste să dea uneori interpretări mai exacte.

Dar în același timp nesocotește formele gramice și sintactice a limbei latine, și cu toate că traduce atât de liber, că uneori se pare, că interpretează textul latin, totuși măestria de a traduce a dlui Coșbuc este atât de superioară. Chiar domnul Străjan, care nu e poet, și deci formarea versurilor îl împovărează și mai mult, dar ca un adânc cunoscător al limbei latine ne dă o traducere în multe privințe superioare celei a dlui Radianu. Domnul Stăjan publică în același volum și traducerea Bucolicilor.

A face un studiu amănunțit asupra acestor trei traduceri, comparându-le — vers de vers — unele cu altele și pe toate cu originalul; a scoate la iveală de câte ori greșește domnul Radianu, sau n'o nimerește dl Coșbuc și dl Stăjan mi-se pare, că ar fi o pedanterie sau la tot cazul nepotrivit cu coloanele unei reviste lunare.

Cine e frământat de dorul versului frumos găsește satisfacere în traducerea dlui Coșbuc, cine dorește să fie călăuzit și ușurat în studierea lui Virgiliu, acela să recurgă la traducerile dlur Străjan și Radianu, bogate în note explicative.

L. Rusu.

Caton Theodorian: Prima durere. București 1906.

Un volum de shițe și nuvele, cari se cetesc ușor. Autorul ne spune de altfel în prefață, că n'are pretenția de mare scriitor și că nici gândul gloriei nu îl resfață...

Din cele 11 bucăți ale volumului, ți-se întipărește mai bine în minte: *Dintr'o manevră, La insula șerpilor și Câteva oare în Rusia.* Celelalte sunt mai puțin reușite, nuanța pronunțată a romantismului strică adese efectul unei povestiri bune, ca de pildă în *Oracolul.*

Partea de tortă a volumului o constituie descrierea de călătorie.

Reproducem, drept specimen, sfârșitul din *La Insula Șerpilor.*

„Căpitanul arată, că suntem în rada Sulinei, „Grivița“ rămâne peste noapte aci și în zorii zilei își va începe execuțiile spre Catârlez. Cine vrea poate să rămân pe bord, cabinele stau la îndemână și cina e gata. Dar nu ne învoim cu ideea aceasta și nici doamnele, — pe care, ori cât le turbură gândul că vor avea să facă două mile barcă printre valuri, la voia vântului și sub picătura ploaiei, — nu sunt de părere să ne folosim de bunătatea comandantului. Ne coborâm dar toți cinci câți suntem; patru mateloți voinici vâsleză și alți doi țin felinare aprinse la capetele bărcii. Vreo jumătate de ceas, poate și mai mult, pe un început de furtună, o să plutim pe valurile răzvrătite, cari îndoiesc lopețile să le frângă și cerne, cerne o ploaie mărunță ce ne străbate, pe când vântul vuește, de peste tot, în juru-ne. Noaptea nepătrunsă a cuprins nemărginitul, luminile ce ne arătau Sulina nu se mai văd, unul dintre felinare s'a stins, plutim la voia întâmplării și barca alunecă ameteitor, urcă anevoios, valurile se ridică ameteitoare, luntrea ni-se pare o coajă de nucă și noi niște nimicuri. Așteptăm tăcuți și ochii ne cercetează lacomi pierdutele întrezăriri de lumini, dar nici dinainte, nici din urmă, unde a rămas „Grivița“, pe care nu o mai vedem, nu se alege nimic. Câteva minute

lungi, ce ni-se par veacuri, plutim în necunoscut... Două lumini roșietice se văd slabe în depărtare. Să fie farul? Nu! Ce poate fi?! Se lămuresc mai bine, se deslușesc mai limpede, la câteva sute de metri. Înaintează zorit și sunt deasupra undelor, ne ajung: e un vapor care ese din port, lunecând, spăimântător de iute, spre noi, să ne cufunde, să ne nimicească! Sufierea ni-s'a oprit în piepturi, marinarii cârmesc cât pot din cale-i, pilotul a zărit, în sfârșit, lumina tremurătoare a bărcii noastre, căci sirena vuește prelung și cumplit, când o suflare de vânt stinge și singurul felinar ce ne călăuzea. Fără să ne mai vadă, sirena fluera fără întrerupere, pilotul vvoiește să ne cruțe, oprind vaporul, glasul lui desnădăduit dă comenzi grăbite, în italienește. Marinarii mână barca îngrijați, lopețile plesnesc în valuri, brațele musculoase vâslesc cu tărie, ferind „nava“ noastră din calea colosului ce se vede acum aproape, aproape de tot, la câteva picioare, mare, groaznic. Ne clătinăm fără să ne putem sprijini, matrozii își șoptesc repede ceva în taină și apoi către noi: „Țineți-vă bine!“... Dar suntem siliți a ne plecă genunchii, a ne ghemui cum putem ca să nu ne avârlă valurile și să nu ne ametească vântul, care suflă turbat. Ne simțim uzi de apă, vaporul a trecut la un metru, la câteva palme, alături și ne-a trimes alt puhoiu de apă. Mateloții răsufală, își fac cruce și ne spun: „A fost să pierim!“

Am ajuns în canal, după încordări și luptă desnădăduită cu valurile. Înaintăm cu băgare de samă pe marginea digului, cu ochii țintă prin desimea negurei: Nu cumva alt vas mai vine? Dar începe a-se arată portul, luminile electrice ale reflectoarelor de pe vapoarele staționare, globurile voltaice de pe prospectul Dunării, otelurile luminate, cafenelele.... Iată pontonul.

Marinarii să luptă să tragă la țarm, căci nu e nimeni pe cheiu să le ajute c'o frânghie, cu o pară, și valurile isbesc barca de grinzile schelei, pe care n'o pot prinde. Cu greu ne apropiem și mateloții asudați sar pe ponton întinzindu-ne mâinile, de cari ne agățăm încrezători și ajungem pe uscat.

Furtuna se deslănțue tot mai grozav, ploaia e torent, gemetele mării în luptă cu vântul sunt o simfonie sfâșietoare, iar suspinele înăbușite ale geamandurei ajung încă până la noi. Sub zguduirea unei mișcări, pe care abea acum o simțim, uitând de noi înșine, ne găsim încă cu toții, pe poton, înlemnți par'că, ținuți de o chemare pe care n'o auzim și de niște suspine pe care ni-le închipuim. Ce vor face aceia, pe cari îi va prinde așa de năpraznică furtună? În inimile noastre străbate o simțire de înduioșare. Și unii din noi își simt ochii umezi.

Suave mari magno!...

M. Sadoveanu, Mormântul unui copil, București 1906; edit. Minerva.

Prietinul meu *L. Rusu*, ocupându-se în numărul ultim al acestei reviste de volumul cel mai recent al dlui Sadoveanu, spune, cu mult adevăr: „Mormântul unui copil e prima bucată, mormântul unei dragoste-copil e *Plopul*, mormântul unui suflet-copil e în *Tu n'ai iubit*, mormântul unui copil e și în celelalte, cel puțin aceasta mi-a fost impresia primului cetit“.

O spune cam cu modestie, când pomenește de „impresia *primului cetit*“, căci cetise fără îndoială încă odată aceste lucruri: în „Luceafărul“ citise, de pildă *Mormântul unui copil*, în „Convorbiri literare“ citise „*Păcat boieresc*“, în „Revista politică și literară“ citise *Plopul* ș. a. m. d.

E, într'adevăr o legătură foarte apropiată între bucățile acestui volum și una — una singură: *Străjerul* — pare a aparține altor cadre.

Mormântul unui copil, e tragedia lentă a unui băiețel, care simte, că nu e iubit de părinții lui. . . . Cu multă psihologie e analizat sufletul acestui copil nenorocit, întâile impresii, din micul cerc al vieții lui așa de scurte. Târziu, când e bolnav, abea atunci se adună cu toții în jurul păcelului: toată lumea lui, pe care eri n'o pricepea, pe care acum începea s'o priceapă. . . bunicul cu barba albă, bunica cu ochelari, tatăl bărbos și întunecos, Bijucă, cățelușul cuminte, mama cu basmaua la ochi. . . „O lume mică, strânsă între zăplazurile casei bunicului, dar o lume! . . .“ Acum când băiețelul e în cele din urmă, simțesc cu toții o remușcare, o târzie și zadarnică părere de rău. Cu toții vedeau, în remușcarea lor, o viață, care era să se desfășoare, și carea se stingeă totuși înainte de vreme: „erau ochii albaștri ce trebuiau să plângă pe mormintele bunicilor, era un trup, ce trebuia să se învârtoașe, să crească ca bradul, era un glas ce trebuia să strige la nebunie, să adie ca o cântare în marile bucurii al vieții. . . . Era *plămădeala*, ce trebuia

să crească pentru fioroasa și dulcea vâltoare a vieții. . . .“

Și plămădeala aceasta ce trebuia să crească, se prăbușește — cu moartea Puiului — într'un întunec, pe care nime nu-l poate pătrunde.

Păcat boieresc e tot un fel de mormânt al unei dragosti cu păcat. . . Neica Marin și Chiva se prăbușesc și ei ca niște bieți țărani ce erau, în fața pornirilor de dragoste pătimașă ale tinărului boier. *Tu n'ai iubit* — e moartea iubirii — copil a Nataliei, când ea nu mai e în stare să se împotrivească bănuelii bărbatu-so, Daniil Macavei. Un prieten bun al acestuia, printr'o îndrăzneală de obraznic, sărutase pe gât, tinera femeie, chiar în al doilea an al casniciei ei fericite. . . . Bărbatul, întâmplător, e martor — și se recește și întunecă pentru totdeauna. Ea își frânge mâinile desnădăjduită: „Daniil. . . Daniil eu nu sunt vinovată. . . Nu înțeleg cum a îndrăsnit. . . nu mă privi așa, spune o vorbă. . .“

El îi răspunde, abia mișcând din buze: „Bine. . . Nici odată să nu mai vorbim despre aceasta. . .“

Și n'au mai vorbit nici despre „aceasta“ nici despre altceva. „Și zile lungi, zile nenumărate de durere au început să curgă. . . Nici o vorbă de mustrare, *nimic*. . . De câte ori ea cerca după lacrimi tăcute, să rostească un cuvânt, el o oprea cu un semn, c'o încruntare de sprâncene; *pe mormântul unei iubiri* stăteau ca niște umbre neclintite, ca niște triste și dureroase umbre“.

Natalia, ne-mai putânt suferi bănuiala, s'a otrăvit. Daniil, cel așa de asemenea în îndârjire cu Nour, într'o noapte cu lumină de lună, amintindu-și de dragostea lui de odată — sbucnește în plâns. De plânsul acesta îmi pare rău. Nu pentru că n'ar fi în deajuns motivat, ci pentru că zădărnicește asemănarea lui Daniil cu Nour, cu Nour cel împetrit, una din cele mai desăvârșite creații ale autorului.

O povestire de sărbători e moartea unei copilării, fără noroc. Publicistul Ion

Dumitrescu-Paltin, având să scrie la comanda dlui director „ceva în gustul ceteritorilor“, încearcă de toate și nu izbutește. Nimic din amintirile unei copilării fericite, nu-l impresionează. Și directorul are nevoie de ceva dulce și frumos, după cum obicinuesc a scrie, în preajma sărbătorilor, scriitorii, cari se respectă... Iși imaginează deci, de porunceală, o copilărie fericită — „și sufletul i-se umple de o simțire *străină*, o simțire dumnezeiască, pe care nici când n'a încercat-o, ceva care-l înalță ușor și senin spre o lume a încântării“.

— Da, asta ar fi o istorie frumoasă — își zice el — trebuie s'o scriu! Și două lacrimi mari strălucesc de-odată sub lampă, pe obrazul uscat...

Cel întâiu e mormântul unui om viu, al podarului de peste Siret. Cuconul Costache Baluș, rentorcându-se, după ani de pribegie prin Franța, la moșia părintească, recunoaște în podarul dela Siret, pe fratele său — din flori. O exclamare a bătrânei podărese îl lămurește, ca într'o orbitoare scăpărare de fulger. El se întoarce din belșugul vieții parisiene, la belșugul vieții părintești, iar frate-său — rodul dragostei cu păcat — își petrecu-se viața de osândă acolo, în capul podului de peste Siret. „Voia să reverse asupra colțului aceluia de întunerec toată lumina milei, care izbucnise în el, și totuși nu putea, căci de dincolo de ușă, din *cumpăna* din mânia de afară, par'că venia *amenințarea unui ne'ndreptățit*“.

Pustiul e mormântul domniței Maria, nenorocită în căsnicie și în copii ei, cari nu se puteau apropia de sufletul ei mândru și — nenorocit. E povestea inimei singuratică și rece, care nici pe copii nu putea să-i mai țină aproape...

În sfârșit *In noaptea Anului-Nou*, cea mai senină dintre toate, e mormântul — care era să fie, *dar n'a urmat* — al unei fete.

Cuconul Costăchel, care spune despre Dumnezeu, că nu există, căci nu-l văzuse nici odată, e convins de popa Dumitrache, că Dumnezeu totuși există.

Popa Dumitrache începe să-l convingă.

— Știi, atunci, când a căzut deodată bolnavă duduia Florica? Ți mai aduci aminte?...

Doctorul spusese, că e gata.

— Și atunci mi-a venit așa ca o undă de lacrimi, ca o lumină mare, care numai dela Dumnezeu poate veni... Și mi-am pus patrafrul... și mi-am luat cartea... și m'am gândit eu mult, și m'am înalțat cu tot sufletul, cu tot cugetul, cu toată mila... spre Domnul și m'am rugat, m'am rugat — și tustrei plângeam...

Florica rumenă, cu ochii mari, sprâncenați, începă a plânge încet „pentru dragostea, care-i umplea sufletul *de bucuria vieții*“.

Bucata aceasta e la jumătatea volumului, am lăsat-o intenționat la urmă pentru motivul, că autorul, ne prezintă aici în popa Dumitrache un chip de preot vrednic, după cum nu se obișnuise a ni-i prezintă în volumele anterioare, nici în „Povestiri“, nici în „Șoimii“ nici în „Dureri innăbușite“.

Preoți alcoolici și desfrânați vor fi ei, fără îndoială, dar menirea unui scriitor de talia lui Sadoveanu nu poate fi să nu-i scoată *tocmai pe aceștia* la iveală!

Iată motivul pentru care salutăm cu îndoită dragoste apariția acestui volum.

Dr. E. Dăianu: *Biserica lui Bob în Cluj. Cluj 1906. Tipografia «Carmen» Petru P. Barițiu.*

Intr'o elegantă broșură de 53 pag. părintele protopop Dr. E. Dăianu ne spune istoricul acestei biserici, care s'a renovat în zilele acestea „mântuindu-se astfel un monument al culturii românești în Cluj“.

Temelia acestei biserici s'a așezat în 1801, mântuindu-se zidirea abea în 3 ani. Dind vremea aceea datează corespondența foarte interesantă a fruntașului român din Cluj Mihail Oross, secretar pe atunci la guvernul transilvan din Cluj și a episcopului de fericită aducere aminte

Ioan Bob. Pe acest Orosz, care a stăruit foarte mult pe lângă numitul Episcop și care a întreținut cu el corespondență regulată în întreg decursul edificării, autorul îl caracterizează foarte potrivit în câteva șire: „secretarul Orosz a fost un om foarte cuminte și foarte bun român, deși scria ungurește Episcopului; în tot cazul era mai român, de cât unii de astăzi, cari scriu românește uneori, dar gândesc tot străin de rău asupra treburilor sfintei noastre biserici“.

Corespondența aceasta e foarte interesantă și pe alocurea, duioasă, purtând urmele înființării bisericeii, a casei parohiale — care la început eră mai mult pentru Episcopul zidită, pe timpul deselor lor întrețineri în acest oraș — și a fazei dintâi, prin care a trecut parohia Clujului.

În capitolul din urmă se espune starea de azi a bisericeii, când cu repararea. Câteva pânze, datorite, după coniectura autorului, unui necunoscut care semna „Simo« — lui i-se datorește și icoana fundatorului Bob, lucrată în oleu — sunt de un interes deosebit prin vechimea lor și prin concepția lor destul de originală.

Reproducem pasagiul referitor la aceste pânze:

Pe părății din altar, de pildă, se află câteva icoane din veacul al 18-lea, lucrate pe stufe de mătase, cu fire aurii și argintii, în cadre țintuite cu bucățele de os de pește, cu oglindute, etc. Sunt două icoane cu busturi de ceară, împodobite cu lucrări de filigram. Dar sunt și trei pânze mari, cam un metru lungime și 50 cm. lățime cari sunt picturi originale de o mână necunoscută, dar măiastră. Ele reprezintă trei momente mari din economia mântuirii neamului omenesc. Una ne arată clipa schimbării la față a Mântuitorului, care strălucește pe vârful de munte într'o mare de lumină, arătându-se de o parte Moise, cu tablele legii, de altă parte Ilie Prorocul. Trei apostoli, culcați la pământ, caută a-și acoperi fața sub luvitura mării și a luminei lui Hristos.

A două, în acelaș format, arată învierea Domnului din morți, într'o concepțiune originală.

E un mormânt, ca o criptă săpată, săpată în stâncă. Peste ea se lasă ierbari acățătoare și în zare departe un cer albastru adânc, ca cerul Italiei. Din acest mormânt așezat într'un

mediu de frumseța romantică, Isus Mântuitorul se înalță, ca plutind în aer, triumfător și maiestos, dar blând și dulce.

Soldatul roman — mai ales unul — un atlet puternic ca un urieș înarmat, esprime toată forța împărăției sale, împărăția și puterea lumii acesteia, și în acelaș timp toată groaza și cutremurarea superbă a acestei puteri, văzând cum se înalță peste ea o putere nouă, a spiritului, care fără alte arme decât adevărul și dreptatea, biruește nu numai puterea Romei, ci chiar moartea. Ceialtați doi soldați, culcați, treziți abea pe jumătate, buimăciți de somn și de zgomotul clipei, reoglindează toată năucia uimită a lumii păgâne, care vede răsărind ca din pământ, ca din adâncuri, o lume nouă, pe care nu o înțelege...

A treia pânză ne înfătoșează pogorârea spiritului sfânt. Aci se arată toată forța creatoare și toată fineța sufletului aceluia pictor necunoscut, dela care au rămas — copii sau originale nu o putem spune — aceste opere vrednice de atențiunea tuturor pricepătorilor.

Nicăiri nu am văzut mai cu efect, mai sugestiv și mai desăvârșit esprimată acea fericire lăuntrică a sufletului ca aci... Ori cât de grea e problema de a zugrăvi pogorârea spiritului celui dumnezeesc în sufletele omenești — pictorul a reușit să apropie rezolvare greutății.

Avem înaintea noastră pe toți apostolii și câteva din sfintele mueri, între cari Maica Domnului... Sunt adunați într'o casă. — aceea casă din Ierusalim, unde stăteau închiși de frica Jidovilor. Au cărți înainte; cetesc, se roagă. Unii în picioare, alții șezând. Unul pare, că ar slugi ca la sfânta liturgie, poate Petru... E îmbrăcat în haine, deosebite nițel de ale celorlalți, în odăjdii... Ceva îi surprinde și pare că-i pironeste în locul și poziția care se găsește unul fiește care. Și pare că din flăcările acelea de foc, ce fulgesc, de sus, din văzduh, asupra lor, se desface o căldură dulce, o mirasmă îmbătătoare, o răcorire lăuntrică plăcută... ceva nespuse de bun, de dulce, dar eteric, și curat, ce le umple toată ființa, de o putere sfântă, care-i răpește, lin, alinător, fermecător. În ochi, în așezarea trupului, în gestul mânilor, în toată espresiunea ținutei întregi se vedește efectul acelei lăuntrice, sufletești lucrări, ce se petrece întărind, curățind, inoind, pe cei părtași de ea.

Recomandăm atenției cetitorilor noștri această broșură, care se vinde, de altcum, în folosul bisericeii din Cluj.

Al.

Redactor responsabil: AUGUSTIN GRUIȚIA.
Proprietar: AUREL CIATO.

Atelier de croitorie

bine asortat cu stofe de toate calitățile, din cari pregătesc tot felul de **vesminte bărbătești, cu prețuri convenabile**. Se pot afla întotdeauna **vesminte gata** pentru domni și băeți, cu prețuri foarte ieftine.

➔ **Mare magazin de haine pentru cei ce merg la America.**

A. Trifan,
în **BLAJ**, (Piața mare.)

Expediții de cafea din prăvălia de import și export de mărfă colonială, poame sudice și băcănie, alui

F. A. DEGAN,
în **FIUME**, via Ciotta Nr. 8, (lângă piața Elisabeta).

Adresa postală: **F. A. DEGAN, FIUME**; Telefon: **DEGAN**, negoziante, **FIUME**. — Corespondință în limba română.

TIPOGRAFIA

Seminariului Arhidiecezan din Blaj,

fiind aranjată cu caracterele cele mai moderne, este în plăcuta poziție de a executa pe lângă prețuri moderate, tot felul de lucrări tipografice, precum:

ziare, opuri, broșuri, note, placate, compturi, prețcurente, bilanțuri, anunțuri, invitări, circulare, bilete de cununie, logodnă, și de vișită, necroloage, cuverte tot felul de lucrări tabelarice, etc. etc.

„Note și reflexiuni la situația politică a Românilor din regatul ungar.”

de

Aurel Ciato.

o broșur de 64 pag. Prețul 1 cor.
+ 10 fil porto postal. Pentru România
1 fr. 20 bani.

Emil Oltean, măiestru zidar
diplomat.

Blaj, (Balázsfalva.)

Întreprinde ori-ce lucrare de: zidărie, dulgerie și tâmplărie.

➔ **Sortiment avut de perdele.**

P. C.

Am onoare a aduce la cunoștința On. Public din loc și jur, că în

➔ **Prăvălia mea**
de modă ➔

de nou asortată cu tot felul de articlii pentru dame și domni să vinde cu cele mai moderate prețuri.

Deosebite lucruri de îmbrăcăminte pentru bărbați.

3 buc. cravate 1 cor.

3 ” ” 2 ” etc.

Cu stimă

Francisc Sebes.

Mare sortiment de tapete.

Au sosit 500 de boa pentru doamne.

Serviciu prompt!